

VALIK
NOORSOOTÖÖ
ERIALA
ÜLIOPILASTE
ARTIKLEID
2010-2012

TALLINNA ÜLIKOOL
Pedagoogiline
Seminar

SISUKORD

Eessõna Ilona-Evelyn Rannala	1
Noorte osalus ja motivatsioon Anette Räni	2
Noorte ettevõtlikkuse arendamine õpilasfirma programmi abil Helen Allikmaa	14
Vabatahtliku tegevuse roll noorte tolerantsuse kujunemisel Lii Haabma	24
Noore stereotüüpsed arvamused subkultuuridest ja nende ületamise võimalused Janet Jaansen	36
Noorsootöö roll noorte probleemkäitumise ennetamisel Kadi Arras	45
Asenduskodust iseseisvasse ellu suunduva noore võimalused ja toimetulek Victoria Orav	58
Noorsootöötaja enesearendamine elukestva õppe kaudu Kirke Kasari	72

Väljaandja:

Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar

Räägu 49, Tallinn

Sisutoimetajad: Ilona-Evelyn Rannala, Maarika Veigel

Keeletoimetaja: Liina Lepsalu

Tehnilised toimetajad: Merle Harjo, Silver Pramann

Kaanefoto: Merle Harjo

Küljendus, kujundus: PRDisain

Trükikoda: Trükikoda Auratrükk

ISBN: 978-9985-885-25-3

HEA LUGEJA!

Sinuni on jõudnud noorsootöö eriala üliõpilaste lõputööde põhjal kirjutatud artiklid aastatest 2010–2012. Sa võid küsida, miks artiklite teekond sinuni nii kaua aega võttis. Põhjused on seotud muutustega meie igapäevatoos. Vahepealsetesse aastatesse mahtus nimelt Tallinna Pedagoogilise Seminari ühinemine Tallinna Ülikooliga, eriala õppekavade uuendamine ning mitmed muud arengud, mistõttu valminud tööd lihtsalt ootasid uut ja õiget aega. Tänaoleks oleme üliõpilaste artiklid sahtlist välja võtnud, üle lugenud ja toimetanud ning kutsume sindki noorte ja noorsootöö jaoks tähtsates küsimustes kaasa mõtlema!

Kogumikku mahtus seitse artiklit erinevatel teemadel. Artiklid võib tinglikult jagada järgmistesse teemaplokkidesse: noorte osalus, motivatsioon ja ettevõtlikkus; noorsootöö noorte probleemide lahendajana, ning noorsootöö keskkond ja noorsootõtaja. Oluline on siinkohal ära märkida, et kuigi tööd on veidi n-õ retrospektiivsed ja vaatlevad nimetatud teemasid lähiminevikus, pole teemade aktuaalsus kuhugi kadunud. Vastupidi, ettevõtlikkuse, noorte osaluse, vabatahtliku töö ja motivatsiooni üle diskuteeritakse jätkuvalt. Näiteks on ühiskonnas arutlusel noorte valimisea langetamine kohalike omavalitsuste valimistel või siis kuuleme ja näeme üha sagedamini noorte *start up*idest ja ettevõtlikkust toetavatest programmidest, samas oleme aga sunnitud arutlema ka noorte koolikeskkonna, turvalisuse ja noorte probleemide üle laiemaltki.

Järjest sagedamini kõlab mõte, et noored ei õpi ainult formaalhariduses ja koolis, vaid mitteformaalselt ning mujalgi – selles valguses muutub hästi kavandatud noorsootöö ja analüüsivõimelise noorsootõtaja roll ühiskonnas päev-päevalt olulisemaks. Heade noorsootõtajate hea ettevalmistus Tallinna Ülikoolis tähendabki muu hulgas aktuaalsete probleemide uurimist, analüüsivõime arendamist, oma uurimistulemuste tutvustamist ja aruteludes osalemist. Käesolev kogumik on üks võimalus noorsootöö eriala üliõpilastele neid oskusi demonstreerida ning ühtlasi lugejatele mõtlemisainet pakkuda. Loodame, et artikleid loevad nii tänased kui ka homsed üliõpilased, noorsootöö praktikud, õpetajad, koolitajad, lapsevanemad jt. Oleme avatud aruteludeks!

Head lugemist!

Ilona-Evelyn Rannala, PhD

Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala õppekava juht

NOORTE OSALUS JA MOTIVATSIOON

(DIPLOMITÖÖ 2011)

ANETTE RÄNI

JUHENDAJA LUULE PRESS

Kuigi ühiskonnas on noorte osalemist erinevates ühiskonnaprotsessides viimasel ajal hakatud väärtustama, siis praegusel hetkel on Eestis vähe organiseeritud noori, kes osaleksid mõne noorteorganisatsiooni töös. Uuringute andmetel on organiseerunud noori oma eakaaslaste (vanuserühm 7–26) seas Eestis 5–10% (Eesti Noorsoo Instituut 2010).

Tänapäeval on osaluskogude noored ja neid toetavad noorsootöötajad küsimuse ees, kuidas motiveerida noori ja mil viisil saada juurde uusi liikmeid. Need noored, kes on juba aktiivsed, on seda igal pool ning nende motivatsiooni tuleb üleval hoida. Noorsootöötajad ja osaluskogude noored peavad leidma uusi liikmeid, et toetada noorte edasist osalust ühiskonnaelus ning tagada osaluskogude tegevuse jätkusuutlikkus.

OSALUS JA OSALEMISVÕIMALUSED

Noorte osalus on sage mõiste, mida kasutatakse, kui kirjeldatakse noorte osalemist otsustamises ja selleks võimaluste loomist. Euroopa noortepoliitika valge raamat „Uus hoog Euroopa noortele“ soovib Euroopa Liidu riikidel ühe olulise tegevussuunana osaluse toetamist, mis on kaasamise kõrval teine tähtis suund noortevaldkonnas (Euroopa Komisjon 2001). Töö autori arvates on ka noorteühendused seisukohal, et osalusõigus kuulub põhiõiguste hulka ning kõigil peavad kedagi diskrimineerimata olema võrdsed võimalused. Paljud organisatsioonid aitavad seda ühtlasi ka ellu viia.

Noorsootöö strateegia 2006–2013 defineeris osaluse järgnevalt: „Noorte osalus on noorte inimeste aktiivne või passiivne sekkumine ühiskonnaprotsessidesse, nende mõju ühiskonnas vastuvõetavates otsustes. Aktiivne osalus – noored ise teevad ja pakuvad otsuseid. Passiivne osalus – osaletakse ühiskonna pakutavates tegevustes.“ (Haridus- ja Teadusministeerium 2006)

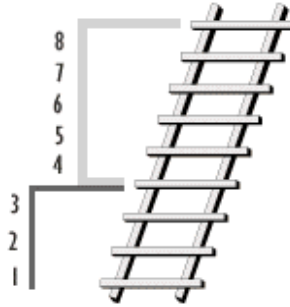
Eesti Noorteühenduste Liit (ENL) defineerib osaluse mõistet sarnaselt noorsootöö strateegiale: „ENL mõistab noorte osalusena noorte aktiivset või passiivset sekkumist ühiskonnaprotsessidesse ning nende mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsusele. Aktiivse osaluse korral teevad ja pakuvad noored ise otsuseid, passiivse osaluse käigus osaletakse aga ühiskonna poolt pakutavates tegevustes.“ (Eesti Noorteühenduste Liit 2009)

Osalus on pidev informaalne ja mitteformaalne õppimise protsess, mis nõuab noortelt uute oskuste omandamist ja olemasolevate oskuste täiendamist. Õppeprotsess jagatakse vastavalt sellele, millisel haldustasandil noored osalevad, kahte faasi.

1. Esimene faas on noorte jaoks ülimalt oluline. Selles etapis toimub osalemine tavaliselt noorte endi keskkonnas (koolis, linnas, noortekeskuses vms) ning annab neile võimaluse muutuda enesekindlamaks ja saada kogemusi, et jõuda järgmiste etappideni. Antud tasandil on noortel võimalus mitte ainult välja öelda oma arvamus, vaid osaleda ka otsuste langetamise protsessis. Kohalikus kogukonnas osalemine võib tuua kaasa käegakatsutavaid ja nähtavaid muutusi.

2. Teises faasis teadvustavad noored, et paljusid kohalikku elu mõjutavaid otsuseid langetatakse kõrgematel otsustustasanditel (Euroopa Komisjon 2001).

Noorte osalusel on seega eri tasandid, mille järgi hinnatakse, kuidas noori kaasatakse ja millisel tasandil noored reaalselt osalevad. Roger Harti osalusel redeli (vt joonis 1) järgi saab hinnata, kui hästi üks või teine tegevus noori kaasab ja kuidas nad tegelikult osaleda saavad. Viis ülemist tasandit on aktsepteeritavad ning soovitatavad vormid noorte kaasamiseks. Kolm alumist on ebasoovitavad vormid ja tegelikult noori ei kaasata (Übius, Metsäär 2007).

*Joonis 1. Harti osaluse redel
(Eesti Noorteühenduste Liit 2010c).*

Noortel on osalemisel kahesuguseid takistusi. Ühed on isiklikud takistused, nagu madal enesehinnang, enesekindluse ja julguse puudumine, hirm üleoleva suhtumise ja diskrimineerimise ees ning ebahuvitavad tegevused. Teised on praktilised takistused, nagu osalemisloa, raha, aja või energia puudumine, kultuurilised ja religioossed vastuolud ning liikuvusega seotud probleemid. Üks praktiline takistus on ka info puudumine (Talur 2008; Eesti Noorteühenduste Liit 2009).

Oluline on kõikide noorte osalemisvõimaluste ühtlustamine ja erinevate struktuuride tegutsemispõhimõtete tõhusam selgitamine. Otsustajate ja noorte vahel tuleb tekitada dialoog, mille põhiline eesmärk on paremad otsused ja seeläbi paranenud elukvaliteet. Lisaks on kaasatud organiseerimata ja ebasoodsas olukorras noored (Eesti Noorteühenduste Liit 2009). Eesti noortevaldkonna uuendatud koostööraamistikus 2010–2018 on osaluse eesmärk toetada noorte osalust esindusdemokraatias ja kõigi tasandite ja kodanikuühiskonna tegevustes ning ka ühiskonnas üldiselt. Selleks tuleb arendada dialoogi noorte ja otsustajate vahel ning noorte osalemist riiklikus noortepoliitikas (Euroopa Liidu Nõukogu 2010).

Arvukamad osalemise struktuurid praeguses Eestis on õpilas- ja üliõpilasesindused. Esimeste eesmärgid on näiteks juhtkonna ja õpilastevahelise info vahetamine, koos juhtkonnaga probleemidele lahenduste leidmine, õppetöö ja koolielu korraldamine ning arenemise kaasaaitamine. (Talur 2008; Eesti Noorteühenduste Liit 2009; Eesti Õpilasesinduste Liit 2008).

Maavalitsuste juurde on kokku kutsutud maakondlikud noortekogud. Siinse artikli aluseks olnud uurimuse tegemise ajal märtsis 2010 oli noortekogusid Eestis kokku 15. Maakondlik noortekogu annab noortele võimaluse osaleda otsustusprotsessides ja esindada enda huve neid puudutavates valdkondades maakondlikul tasandil. See on sidevahend noorte ja maavalitsuse vahel. Noortekogu annab noortele võimaluse kaasa rääkida ja olla kaasatud otsuste tegemisse, mis puudutavad nende elu, omada võrdseid võimalusi täiskasvanutega, saada heaks kodanikuks, tutvuda demokraatia põhimõtetega ning osaleda aktiivsemalt ühiskonnas ja ühiskondlikus elus.

Noortepoliitika Nõukogu (NPN) on olnud haridus- ja teadusministrit nõustav organ. Nõukogu moodustasid uurimuse tegemise ajal kuus noorteühenduse esindajat Eesti Noorteühenduste Liidu delegerimisel, üks maavalitsuse ja üks kohalike omavalitsuste esindaja Eesti Noorsootöötajate Ühenduse delegerimisel ning kolm üleriigiliste noorsootöö institutsioonide esindajat: Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Noorsootöö Keskus, Euroopa Noored Eesti Büroo (Eesti Noorteühenduste Liit 2010b).

Eestis on kolm noorte eestkosteorganit, kus iga organisatsioon keskendub ühe noorterühma huvide esindamisele. Samas seistakse ka ühiselt noorte õiguste eest Eestis. Need organisatsioonid on:

- Eesti Õpilasesinduste Liit (EÕEL) on katuseorganisatsioon ligi 200-le üld-, kutse- ja erihariduskooli õpilasesindusele üle Eesti (Jõe, Oga 2005; Eesti Õpilasesinduste Liit 2010).
- Eesti Üliõpilaskondade Liit (EÜL) on üliõpilaste katusorganisatsioon, mille peamine eesmärk on esindada Eesti üliõpilaste hariduslikke ja sotsiaalseid huve ning kaitsta tudengite õigusi (Eesti Üliõpilaskondade Liit 2010; Jõe, Oga 2005).
- Eesti Noorteühenduste Liit on katuseorganisatsioon noorteühendusele üle Eesti. ENLi missioon on seista arvestava tegijana noorteühenduste huvide eest ja soodustada nende igakülgset koostööd, et noore osalus ja aktiivsus oleks ühiskonnas väärtustatud (Eesti Noorteühenduste Liit 2010a).

MOTIVATSIOON JA MOTIVATSIOONITEOORIA

Motivatsiooni võib kirjeldada mitmel erineval viisil. Max Landsberg (2003) kirjeldab motivatsiooni kui oskust suurendada enda või kellegi teise energiat, et saavutada midagi positiivset. Motivatsioon on inimese sisemine ajend, mis paneb ta tegutsema (Alas 1997a). Richard Denny (2010) ütleb, et motivatsioon on kellegi saamine midagi tegema sellepärast, et tema seda tahab.

Motivatsiooni saab jagada kaheks – välimiseks ja sisemiseks. Väline motivatsioon on seotud n-ö käega katsutava tulemusega: palk, turvalisus, töökeskkond ja töötingimused. Neid pole kunagi küll, need aeguvad ja vajavad uuendamist. Sisemine motivatsioon on seotud inimese sisemise rahuloluga: võimalusega rakendada oma võimeid, olla tunnustatud. Sisemine motivatsioon tuleb töö olemusest ja inimese huvist selle vastu. Ameerika psühholoog Kurt Lewini käsitluse järgi on sisemine motivatsioon vastus välistele stiimulitele ja vahend igapäevaste soovideni jõudmiseks (viidatud Alas 1997a; Malmberg 2005 kaudu).

Autor käsitles viit populaarsemat motivatsioonikäsitlust, mida võiks ka noorte osaluskoogudes kasutada.

- Maslow' vajaduste hierarhia – eristatakse viit vajaduste taset, milleks on füsioloogilised vajadused, turvalisus, kuulumine, tunnustus ja eneseaktualiseerimine. Maslow väitis, et inimese vajadused kasvavad hierarhiliselt alt üles ning kõrgema astme vajadused ei teki enne, kui madalama taseme vajadused on rahuldatud. Vajaduste rahuldamine ei vii vajaduste kustutamisele, vaid hoopis uute kõrgemate vajaduste tekkele. Ühest ja samast vajadusest juhinduv käitumine väljendub igal inimesel erinevalt (Alas 1997; Maslow 1970).
- David McClellandi teooria järgi on kolm vajadust, mis motiveerivad: võimuvajadus, saavutuse vajadused ja kuuluvuse vajadus. Teooria järgi mõjutab ja aktiveerib domineeriv vajadus teatud käitumist. Inimesed, kel on kõrge saavutusvajadus, on need, kellele meeldivad väljakutsed tööol. Nad on suunatud probleemide lahendamisele, töötavad meelsamini üksi, on riskialtid, on enam huvitatud töö tulemusest kui meetodist, võrdlevad oma tulemusi iseenda varasemate tulemustega, seavad kõrgeid eesmärke (viidatud Alas 1997b; Riggio 2003 kaudu).

- Herzbergi kahe faktori teooria ehk kahe faktori teooria – teatud faktorid töökohal põhjustavad tööga rahulolu, samas teatud teised faktorid vastupidiselt põhjustavad rahulolematust, millest tingituna jagas ta tööga rahulolu ja mitterahulolu põhjustavavad tegurid kahte rühma: hügieenifaktorid ja motivatsioonifaktorid (viidatud Hodgetts 1990 kaudu). Motivatsioonifaktorid on saavutusvajaduse rahuldamine, vastutuse usaldamine, huvipakkuv töö, tunnustus. Motivatsioonifaktorite abil saab suurendada rahulolu, hügieenifaktorite abil võib aga leevendada rahulolematust. Hügieenifaktorite kasutamine on efektiivsem olukorras, kus on tarvis pigem leevendada rahulolematust kui tõsta rahulolu (Alas 1997b; Shermerhorn 1999).
- **Ootuste teooria** põhineb arusaamal, et motivatsioon ei sõltu ainult vajadustest, vaid tähtsad on ka ootused, mida inimene mingi tegevusega seostab (Landsberg 2003, Virovere 2005).
- **E. Lawleri diferentsiteooria ehk võrdluse teooria (1986)** käsitleb motivatsiooni kui inimeste uskumuste tulemust tagajärgedest, milleni nende tegevus võib viia. Inimesed on motiveeritud midagi tegema, kui nad näevad selle tegevuse tulemusena midagi meeldivat, olgu selleks siis eesmärkide saavutamine või loodetud rahaline kasu (Siimon, Türk 2003; Alas 1997b).

Osaluskogude seisukohalt saab kasutada kõiki motivatsiooniteooriaid. Noorte motiveerimiseks on vaja rõhku panna erinevate vajaduste rahuldamisele ning leida üles see, miks noor tahab osaluskogusse kuuluda ja selle töös kaasa lüüa.

UURIMUS

Uurimuse eesmärk oli anda analüütiline ülevaade noorte osaluskogudesse kuuluvate noorte motivatsiooni mõjutajatest töös osalemisel.

Andmekogumismeetodina kasutati struktureeritud intervjuud, mis tehti kokkuleppe alusel mitteformaalses keskkonnas. Uurimuse valimisse kuulus üheksa noort erinevatest osaluskogudest üle Eesti, kusjuures neli vastajat kuulusid korruga kahte osaluskogusse – kohalikul tasandil noortevolikogusse ning maakondlikkusse noortekogusse. Kvalitatiivne uurimus korraldati märtsis 2011. aastal.

Sisuanalüüsis lähtus autor küsimustiku struktuurist ning keskendus viiele suuremale tasandile ehk teemale: 1) noorte osalus kogudesse jõudmine; 2) motivatsioon, 3) osalus kogude kasu noortele; 4) osalus kogude jätkusuutlikkus; 5) noorsootöötaja roll. Uurimistulemused iseloomustavad konkreetset valimit ning annavad piisava aluse, et mõista osalus kogude noorte motivatsiooni ja demotivatsiooni. Antud uurimus on hea materjal, mida osalus kogude aktiivsete noortega töötamisel kasutada.

Intervjuude käigus selgus, et tänapäeval on motivatsioon kõikides osalus kogudes üks suurim lahendamist vajav probleem. Vaja on üles leida need faktorid, mis motiveerivad noori osalus kogude töös järjekindlalt ja efektiivselt tegutsema.

Selgus, et noorte osalus kogudesse jõutakse üldiselt kolme teed pidi: kasutatud on isiklikku lähenemist, liikmeid värvatakse ürituste kaudu, ning noortel on endal huvi. Kuigi autor küsitles üheksat noort, võib arvata, et see kehtib teistelegi osalus kogude noortele. Nimelt selgus, et neid meetodeid kasutavad osalus kogude noored uute liikmete värbamisel ka ise. Isikliku ja ürituste kaudu lähenemise puhul on kõige efektiivsem selgitada noortele osalus kogudega liitumise ja seal tegutsemise kaudu saadavat kasu. Isikliku huvi korral on tegemist sisemise motivatsiooniga ning mõjutajad võivad sellisel juhul olla erinevad.

Lõpliku tõuke annavad noortele noortekoguga liitumiseks erinevad tegurid. Vastuste põhjal olid nendeks tahtmine osaleda ühiskonnaelus; nähti, et maanoortele on pakutud vähe võimalusi ning sooviti seda olukorda muuta; oldi avatud kõigele uuele ja taheti nendega tegeleda või siis suudeti noores tekitada osalus kogu vastu sügav huvi. Kindlasti on motiive rohkemgi – selleks tuleb leida igas noores üles see, mis teda huvitab.

Osalus kogude noortel on väga palju erinevaid motivatsioonimõjutajaid. Kõige suurem rühm on inimesed üldiselt. Maslow ja Herzberg toovad oma motivatsiooniteooriates välja, et kuuluvusvajadus on üks faktoritest, mis peab täidetud olema. Antud intervjuude käigus selguski, et noori motiveerivad teised noored osalus kogust ja seda erineval viisil: ühelt poolt tahetakse, et teised noored areneksid ja saaksid midagi enda jaoks, teiselt poolt aga saadakse palju uusi kontakte üle Eesti.

Noore motiveerimiseks ja arendamiseks on vaja tunda teda isiklikult. Sellise eesmärgi saavutamine on pikaajalise töö tulemus, mida ei saavuta ühe-kahe vestluskorraga. Lühiajalise motivaatorina toimuvad erinevad koosolekud ja kooskäimised, mis suurema efektiivsuse tagamiseks võiksid autori soovitusel toimuda vähemalt kord kuus.

Pikemaajalisema tulemuse saavutamiseks tuleb noorega suhelda ka igapäevastel teemadel ning püüda aru saada, milline inimene noor on ja mis on tema huvid. Temale sobivate ja õigete ülesannete andmisega võib aidata kaasa noore oskuste ja huvide arenemisele. Noor täidab meelsamini neid ülesandeid, mis on just temale mõeldud. Noori motiveerivad väga ka kõik õnnestunud üritused ja ettevõtmised. Autor arvab, et tuleb leida piisavalt aega ja tahtmist, et õppida tundma noorte osalus kogudesse kuuluvaid aktiivseid noori. Isiklik suhtlemine ning noore tundmine toob endaga kaasa motiveerituma ja teotahtlikuma noore, kes tahab end aina rohkem teostada.

Edukaks motiveerimiseks on vaja teada ka demotivaatoreid, mis võivad ühel või teisel viisil noorte motivatsiooni vähendada. Kriitika on kindlasti üks neid faktoreid, mida paljud noored ei oska enda jaoks tööle panna. Selle teema juures on oluline ka delegeerimisoskus ning ülesannete võimetekohane ja võrdne jagamine, et kõik saaksid eduelamuse. Keegi ei tohiks endale liigselt kohustusi võtta ning end sellega ära kulutada.

Inimesi ei saa meeskonda valida, sest kõikidele noortele peab andma võimaluse kaasa rääkida. Kokku satuvad erinevad isiksused, kes ei pruugi kokku sobida, mille tõttu tekib organisatsioonis väga palju erinevaid pingeid. Siinkohal on väga oluline juhi ja noorsootöötaja roll, kelle ülesanne on erinevused ja lahkkelid osalus kogu heaks tööle panna. Autor soovib korraldada erinevaid sotsialiseerumisüritusi, mis paneb noori suhtlema ning nägema teiste erinevaid külgi.

Noored saavad osalus kogust endale juurde palju kogemusi. Noored arenevad, leiavad endale sealt suuna, millega tulevikus tegeleda. Neist kasvavad tänu osalus kogule autori hinnangul edukad ja toimetulevad isikud, kellel on ühiskonnast eluterve pilt ning kes soovivad selles kaasa rääkida. Kasu on faktor, millele peab noorte motiveerimisel rõhku panema. Autor soovib vähemalt kord aastas teha noortega arenguveestlusi.

Noorsootõtaja roll osaluskogu juures on väga oluline. Tema on see, kes võiks olla mentori rollis ning motiveerida noori võimaluste piires. Paraku ei ole paljud noorsootõtajad pädevad osaluskogude küsimustes kaasa rääkima. Nendes maakondades ja valdades, kus on osaluskogude teemat tähtsustav ja mõistev noorsootõtaja, on olnud osaluskogude töös ka suur areng. Samas teeb Eesti Noorteühenduste Liit olukorra parandamiseks järjepidevat selgitustööd ning koolitusi.

KOKKUVÕTE

Noortele on tänapäeval antud mitmeid erinevaid osalemisvõimalusi nii kohalikul kui ka riiklikul tasandil. Samuti on neil palju suurem võim ja rohkem vahendeid otsuste mõjutamiseks. Kahjuks ei kasutata neid võimalusi alati aktiivselt.

Vähene osalemine osaluskogude töös jääb tihti nii informatsiooni kui ka motivatsioonipuuduse taha. Motiveerimine on keeruline protsess, mille mõistmiseks peab tundma inimese isiksust ja lähtuma erinevatest motivatsiooniteooriatest. Motivatsiooni loomiseks ja toetamiseks on vaja olla ise motiveeritud ning leida ka noorte motiveerimiseks õige tee. Osaluskogude töös osalemise kaudu tunnevad noored tehtud otsuste eest kaasvastutust. Osalemine aitab kaasa osalusdemokraatia juurutamisele ning informeeritud ja paremini haritud kodaniku kasvamisele. Motiveeritud noor on valmis tegema rohkem ja efektiivsemalt, kui oodatakse.

Uuringutulemustest selgus, et ka praegusel hetkel on osaluskogud küsimuse ees, kuidas noori motiveerida. Noorte osaluskogudes kasutatakse motivatsioonimõjutajatena väga erinevaid viise. Motivaatorid on tihti inimesed ja seltskond, kellega koos midagi tehakse. Peale selle toodi välja, et noori tuleb tundma õppida ning nendega peaks suhtlema ka individuaalselt. Suur motivatsioonimõjutaja on eduelamus, mis saadakse erinevate sündmuste õnnestumisel. Motivatsiooni kõrval on oluline tunda demotivaatoreid, millena toodi välja kõik negatiivne – kriitika, väsimus, kartus, oskamatus.

Lähtuvalt tulemustest on autoril mitu ettepanekut, kuidas tõsta noorte motivatsiooni osaluskogudes osalemiseks.

- Osaluskogud võiksid koosolekuid teha regulaarselt, vähemalt kord kuus.
- Osaluskogude juhid ning ka noorsootöötajad peaksid õppima tundma noori, kes kuuluvad osaluskogusse, ning andma noortele nende huvidele ja iseloomule vastavaid ülesandeid. Noortega tuleks suhelda ka muul ajal ja muudel teemadel, mitte ainult osaluskoguga seotud üritustel.
- Noorsootöötaja peaks laskma noortel võtta ette ka keerulisemaid ülesandeid ning julgustama nende täitmist. Alati peaks järgnema analüüs.
- Tuleb pöörata tähelepanu tunnustamisele, mis võib olla ka ainult suusõnaline.
- Soovitatav on vähemalt kord aastas teha noortega arenguvestlusi.
- Soovitatav on korraldada vähemalt kaks korda aastas liikmetele motiveerivaid ühisüritusi.
- Osaluskogu töös tuleks jagada kõik ülesanded võrdselt ja sobivalt, et keegi ei oleks ülekoormatud.
- Võimalusel on soovitatav korraldada noortele osaluskogu tööd toetavaid koolitusi.
- Noorsootöötaja peaks tundma huvi osaluskogu töö vastu ning vastavalt vajadusele kaasa aitama.
- Noorsootöötaja peaks endale selgeks tegema osaluskogu töö põhimõtted ning leidma enda sisemise motivatsiooni.

KASUTATUD ALLIKAD

Alas, R. 1997a. Personali juhtimine: inimressursi juhtimine. Tallinn: Külim.

Alas, R. 1997b. Juhtimise alused. Tallinn: Külim.

Denny, R. 2010. *Motiveeritud võitma*. Tallinn: Äripäeva Kirjastus.

Eesti Noorsoo Instituut 2010. *Noortemonitor 2009*. Dokument kättesaadav Noorteseire kodulehel <http://noorteseire.ee/>.

Eesti Noorteühenduste Liit 2009. *Eesti Noorteühenduste Liidu noortepoliitika platvorm*.

Eesti Noorteühenduste Liit 2010a. ENLi liikmed. *Organisatsioonist*.
<http://www.enl.ee/et/Organisatsioonist/> (01.2010).

Eesti Noorteühenduste Liit 2010b. *Noortepoliitika*.
<http://www.enl.ee/et/Noortepoliitika> (02.2010).

Eesti Noorteühenduste Liit 2010c. Roger Harti osaluse redel.
http://osale.enl.ee/metroo/txt/kool/files/meetodid/osaluse_redel.pdf (12.2009).

Eesti Õpilasesinduste Liit 2008. *Õpilasesinduste aabits*.
<http://www.escu.ee/uploads/dokumendid/aabitsnetti.pdf> (02.2010).

Eesti Õpilasesinduste Liit 2010. *Organisatsioonist*.
<http://www.escu.ee/organisatsioon.htm> (03.2010).

Eesti Üliõpilaskondade Liit 2010. *Visioon ja missioon*.
<http://eyl.ee/index.php?page=250&> (03.2010).

Euroopa Komisjon 2001. *Euroopa Komisjoni valge raamat: uus hoog Euroopa noortele*. <http://www.hm.ee/uus/hm/client/download.php?id=420>.

Euroopa Liidu Nõukogu 2010. *Noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010–2018*. http://www.enl.ee/UserFiles/Organisatsiooni%20tekstid/noortepoliitika/noortevaldkonna_uuendatud_koostooramistik_2010-2018.pdf.

Haridus- ja Teadusministeerium 2006. *Noorsootöö strateegia 2006–2013*. Tartu.
Hodgetts, R. M. 1990. *Modern Human Relations at Work*. Chicago: The Dryden Press.

- Jõe, H.; Oga, T. 2005. *Eestis tegutsevate noorteorganisatsioonide ja noorteorganisatsioonide katuseorganisatsioonide uuring*. Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Noorsoo Instituut.
- Landsberg, M. 2003. *Motiveerimise kunst*. Tallinn: Varrak.
- Lawler III, E.E. 1986. *High-Involvement Management. Participative Strategies for Improving Organizational Performance*. San Francisco: Jossey-Bass Inc, Publishers.
- Malmberg, K. 2005. *Tahte tekitajad. Kuidas luua motiveerivat töökeskkonda?* Tallinn: Äripäeva Kirjastus.
- Noortekogud ja Noortevolikogud Eestis 2009. <http://noortekogud.ee/> (12.2009).
- Noorteportaal NIP 2010. *Noortepoliitika Eestis*.
<http://www.nip.ee/page/317/310> (02.2010).
- Riggio, R. E. 2003. *Introduction to Industrial/Organizational Psychology*. New Jersey; Pearson Education, Upper Saddle Rive.
- Shermerhorn, J.R. 1999. *Management*. Hohn Wiley & Sons.
- Siimon, A.; Türk, K. 2003. *Juhtimine: põhimõisted ja seosed*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Valge, M.; Reitav, U. 2009. *Kaasamine ja osalus. Käsiraamat*. Tallinn: Eesti Noorteühenduste Liit.
- Virovere, A.; Alas, R.; Liigand, J. 2005. *Organisatsioonikäitumine*. Tallinn: Külim.
- Übius, Ü.; Metsäär, M. (toim.) 2007. *Noorsootöö käsiraamat*. Tallinna Spordi- ja Noorsooamet. Tallinn: Aktaprint.
- Avaldamata materjalid:*
- Talur, P. 2008. *Noorsootöö aluste loengu materjal*. Loengukonspekt, Tallinna Pedagoogiline Seminar.

NOORTE ETTEVÕTLIKKUSE ARENDAMINE ÕPILASFIRMA PROGRAMMI ABIL

(DIPLOMITÖÖ 2010)

HELENA ALLIKMAA

JUHENDAJA LIH LILLOJA MA

Ühe olulise verstaapostina ettevõtlusõppes võib nimetada aastat 2010, kui üldhariduse riiklikesse õppekavadesse lisati esmakordselt ühe valikainena majandusõpetus (sh ettevõtlusõpetuse kursus). Ülikoolides töötati välja majandusõpetuse õpetajate täiendkursused ning ilmus mitu majandus- ja ettevõtlusõpikut.

Ettevõtlusharidus ja selle viimine kooliprogrammi on esimene samm teel, mille eesmärk on ettevõtliku ja ise hakkama saava ühiskonna kujundamine. Ettevõtlikkus, millega lapsed esimest korda juba koolis tutvust teevad, peab olema see baas, mis tulevikus toob kaasa ise elus hakkama saavad inimesed (Parts 2007).

Ettevõtlushariduses on soovitatav kasutada uusi meetodeid, mis toetavad eksperimente, loovust, valvsust, kriitilist mõtlemist, koostöövõimet ja sarnast tegutsemist. Õpetamisel tuleks loobuda traditsioonilisest loengustiilis õpetamisest (Reinhardt 2007). Tegevusõppe otsene näide on õpilasfirma programm. Üks võimalus on õppimine läbi tegevuse (ingl *learning by doing*), selle näide on koolitunnis juhendatav õpilasfirma programm.

Positiivsete kogemuste kaudu kasvab ka algatusvõime. Algatusvõime on võime oma mõtteid realiseerida ehk tegudeks muuta. See eeldab loomingulisust, uuendusmeelsust, riskivalmidust ja oskust planeerida. Ettevõtlikkuse arendamine noortes on esimene eesmärgistatud tegevus ettevõtluskultuuri arendamisel (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2007).

Euroopas tehtud uuringud näitavad, et umbes 20% õpilasfirma programmis osalenud noortest loovad pärast õpinguid oma ettevõtte (Junior Achievement Arengufond 2010). Eesti elanike ettevõtlusuuringust selgus, et 16–65-aastaste elanike seas on potentsiaalseid ettevõtjaid 9%. Seega võib Euroopa keskmisele tuginedes eeldada, et õpilasfirma programmi läbinud õpilaste hulgas on potentsiaalseid ettevõtlusega alustajaid üle kahe korra rohkem kui õpilasfirma programmi mitteläbinud gümnaasiumilõpetajate seas (Haridus- ja Teadusministeerium 2007).

Ettevõtliku hoiaku kujundamisega tegelevad Eestis mitmed noorteorganisatsioonid. Nendeks on MTÜ Õpilasest Ettevõtjaks, MTÜ SENT, Heateo Sihtasutus, JCI rahvusvaheline noortekoda ning rahvusvaheline üliõpilasorganisatsioon AIESEC. Ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus püüab alati toetada huvitavaid ettevõtmisi, mille eesmärk on noorte inimeste ettevõtlikkust soosivate hoiakute kujundamine (Eesti Noorsootöö Keskus 2009). Formaalhariduses on peamine noorte ettevõtlikkuse arendamisega tegelev organisatsioon Junior Achievement Eesti, kes muude tegevuste hulgas koordineerib õpilasfirma programmi tegevust Eestis.

ÕPILASFIRMA PROGRAMM

Õpilasfirma programm on üles ehitatud väikefirma tegutsemise põhimõtetele. Õpilased loovad õpetaja või õpilasfirma konsultandi juhendamisel oma ettevõtte, valivad endale tegevusala, jagavad omavahel ära ametid ja tööülesanded. Õpilased toodavad ja müüvad oma tooteid või osutavad teenuseid. Koos analüüsitakse tehtut. Õppeperioodi lõpus õpilasfirma likvideeritakse (Junior Achievement Eesti 2010).

Õpilasfirma põhinõuded on, et õpilasfirma liikmeid peab olema vähemalt kolm ja osaleda võivad vaid õpilased; õpilasfirma eksisteerimise aeg on üks õppeaasta; õpilasfirma käive peab olema alla 250 000 krooni; õpilasfirmal peab olema oma konsultant. Õpilasfirma õpetaja/konsultant on õpilasfirma tegevuse koordineerija, kes on läbinud Junior Achievementi programmide metoodilise kursuse ning saanud programmi alusel õpetamise õiguse (*ibid.*).

Õpilasfirmal tuleb oma eksisteerimise ajal läbida erinevaid etappe, nagu õpilasfirma loomine, äriplaani koostamine, õpilasfirma tegevus ja juhtimine ning õpilasfirma tegevuse lõpetamine. Õpilasfirma edukaks loomiseks tuleb üheskoos valida juhtkond, oma toode või teenus, õpilasfirmale nimi, kirjutada põhikiri ja koostada äriplaan, registreerida ettevõtte Eestis; määratleda kapitalivajadus ning aktsiate müük.

Ettevõtlusharidus hõlmab ettevõtlikule inimesele vajalike omaduste arendamist. Noorte ettevõtlushariduse edendamiseks loodud õpilasfirma programm on üles seatud mitmete erinevate omaduste ja oskuste arendamise eesmärgil. Esimesena vääriavad äramärkimist sellised arendatavad omadused nagu loovus, algatusvõimelisus ja ettevõtlikkus. Eesmärk on suurendada noorte entusiasmi ja enesekindlust, koostöövalmidust ja vastutusvõimet. Nende oskuste ja omaduste areng annab panuse noorte ettevalmistamisse, et neist saaksid iseseisvad, koostöövalmid ja vastutustundlikud ühiskonnaliikmed.

Uuringud on näidanud, et õpilasfirmade tegevuses osalenud õpilased on enesekindlamad, proaktiivsemad ja uuenduslikuma meelega. Eelkõige suurendab õpilasfirma programmi kogemus noortes algatusvõimet, valmidust ja oskust meeskonnatööks. Õpilasfirma kogemus aitab valida suunda oma tulevikule ja seletab raha tähendust noorele, kellel puudub varasem praktiline töökogemus (Euroopa Komisjoni Ettevõtluse ja Tööstuse Peadirektoraat 2005).

UURIMUS

Õpilasfirma programm kui üks tegevuse kaudu õppimise viis on kasutusel paljudes majandusõpetust valikainena pakkuvates koolides. 2009/2010. õppeaastal oli kokku 125 õpilasfirmat 45-s Eesti koolis (Junior Achievement Eesti 2010).

Käesoleva töö uurimuslik osa kajastab õpilasfirma programmi kui töökasvatuse meetodi mõju õpilastele nende endi ja õpetajate pilgu läbi.

Uurimistöö eesmärk oli välja selgitada õpilasfirma programmi kui ühe töökasvatuse meetodi rakendamise kasulikkus õpilaste ja õpetajate pilgu läbi.

Tööle seatud hüpotees oli sõnastatud järgmiselt: õpilasfirma programmi käigus saadud kogemused on olulised, aitamaks noortel valida oma tulevikusuunda. Programmi läbimine on kasulik eeltöö karjääri planeerimisel, olenemata sellest, kas noorest saab tulevikus ettevõtja või mitte.

Andmekogumismeetodina kasutati õpilaste seas ankeetimist ja õpetajate seas elektroonilist avatud vastustega küsitlust. Küsitluses osales 118 õpilast ja 14 majandusõpetajat. Kõik õpilased ja õpetajad on küsitlusele eelnenud aasta jooksul olnud seotud õpilasfirma töö või juhendamisega.

Õpilaste küsitluse andmeid töödeldi kvantitatiivselt. Õpilaste ja õpetajate küsimustikud olid oma ülesehituselt sarnased. Mõlemas küsitluses oli üheksa põhiküsimust, mis analüüsimisel jagunesid kolmeks teemaplokiks. Õpetajatele esitatud küsimused olid üldisemad ja küsimustik avatud vastustega. Õpilastele esitatud küsimused olid konkreetsemad ja küsimustik oli vastusevariantidega. Õpetajate küsitlus toimus paar kuud enne õpilaste küsitlust. Õpetajate küsitluse varasem toimumine oli kasulik eeltöö õpilaste ankeedi koostamisele. Õpetajate meiliaadressid sai autor Junior Achievement Eesti Sihtasutuselt. Ankeet saadeti 45-le õpilasfirma juhendamise kogemusega majandusõpetajale üle Eesti. Vastused saatis tagasi 1/3 õpetajatest. Vastajate hulgas oli majandusõpetajaid Harjumaa, Raplamaa, Läänemaa, Pärnumaa, Viljandimaa, Tartumaa ja Võrumaa koolidest.

Õpilaste küsitlus tehti 2010. aasta õpilasfirmade laadal, mis toimus sama aasta 12.–13. veebruaril Kristiine Kaubanduskeskuses Tallinnas. Laadal oli kohal 84 õpilasfirmat kogu Eestist. Kokku jaotati õpilastele 130 ankeeti. Täidetuna tagastati 118 ankeeti. Vastanutest olid 2/3 tüdrukud. Suur osa vastanutest olid gümnaasiumiõpilased.

Paari küsimuse vastuste analüüsimisel jaotati õpilased vastavalt nende töökohustustele õpilasfirmas omakorda rühmadesse. Jagamise tulemusena saadud valdkonnad on tootmine, müük ja turundus, raamatupidamine ja finantstöö ning juhtimine. Iga valdkonna töö tegija on ümber nimetatud konkreetse osakonna alla kuuluvaks töötajaks.

ARUTELU

Uurimuse tulemustest võib järeldada, et enamik õpilasfirma programmiga kokku puutunud inimestest on selle programmiga väga rahul. Õpilased on ettevõtluse suhtes positiivselt meelestatud ja seda osatakse vaadata kui üht võimalikku tulevikusuunda. Õpetajad leiavad, et õpilased on pärast programmi läbimist saanud väärtusliku kogemuse. Neid teadmisi, oskusi ja omadusi, mida õpilasfirma programm noortes arendab, läheb edaspidises elus tarvis, hoolimata sellest, kas õpilasest saab ettevõtja või mitte.

ANALÜÜSI TULEMUSED

- Õpilasfirma liikmetest 2/3 leiab, et neile sobib kõige paremini nende praegune amet õpilasfirmas. Vastanutest 1/3 eelistab mõne teise osakonna tööd. Sellest võib järeldada, et õpilasfirmat luues ja ameteid kätte jagades on hoolikalt järele mõeldud ja seda tehes on toimunud võistlus ametikohtadele. Uuringu käigus saadav saajaprotsendiline õpilaste rahulolu oma praeguse ametiga ei olnudki loodetud tulemus, sest sellisel juhul jääks õpilastel saamata ettekujutus tööturul toimuvast konkurentsist. Pealegi võib osadel õpilastel olla õpilasfirma töö käigus saadud kogemuste najal suhtumine mõnda ametisse muutunud.

- Ettevõtlust kui üht võimalikku tulevikusuunda oskavad näha kõige enam 11. klassi õpilased. Nooremad õpilased on tunduvalt ebakindlamad. Põhjus, miks vanemaks saades muutub suhtumine kindlamaks, võib tulla sellest, et siis osatakse saadud kogemusi oma tulevikuga paremini seostada. Nooremates klassides ei pruugi õpilased osata oma tulevasele erialale veel tähelepanu pöörata. Sellest võib järeldada, et karjääriplaneerimise seisukohast on õpilasfirma programm tulemuslikum 11. klassi õpilaste hulgas.
- Mitte kõik õpilased, kellel on tekkinud programmi käigus huvi ettevõtluse vastu, ei väida, et nad tahaksid kindlasti tulevikus ettevõtjaks saada. Sellest võib järeldada, et õpilased on programmi käigus saadud kogemuste kaudu saanud ka parema ettekujutuse ettevõtlusest, sellega kaasnevatest riskidest ja juhtimisega seotud vastutusest.
- Erinevust võib täheldada erinevate osakondade töötajate suhtumises ettevõtlusesse. Ettevõtlust kui oma kindlat tulevikusuunda näeb 2/3 juhatusest, 1/3 tootmisosakonna töötajatest, 2/5 finantsosakonnast ja 2/5 turundusosakonnast.
- Õpetajad leiavad, et lisaks õpilasfirma programmile võiks kasutada teisigi aktiivõppe meetodeid, et suurendada noortes algatusvõimet ja osalust ühiskonnas. Rohkem tuleks pakkuda noortele praktilisi kogemusi ja kokkupuudet praktilist kogemust omavate inimestega. Näiteks võiks kutsuda neid tundi kõnelema või külastada ise üheskoos mõnda asutust või ettevõtet.
- Õpilased leiavad, et õpilasfirma programmi käigus on nad kõige rohkem kasulikke teadmisi saanud turunduse ja müügitöö valdkonnas. Põhjus võib olla see, et oskusliku müügitöö tulemusi kogeavad nad vahetult ka ise. Teine põhjus võib olla see, et muud ettevõtlust puudutavad teemad on rohkem teoreetilised ja neid käsitletakse majandustunnis ka ilma programmi läbimata. Hea ettekujutus müügitööst tekib aga vahetu kogemuse käigus. Seetõttu on väga oluline ka õpilasfirma laatadel osalemine. Õpilasfirma laatade tähtsus seisneb müügitöö õppimises aktiivõppe kaudu.

- Õpilased peavad ettevõtte alustamisel kõige olulisemaks teguriks hea äriplaani olemasolu, kõige vähem oluliseks peetakse algkapitali olemasolu. Ettevõtlustunni üks eesmärke on viia õpilased mõistmiseni, et ettevõtlikkuse eeltingimus ei ole algkapitali olemasolu, vaid pigem inimese ettevõtlikkus ja hea äriplaani kirjutamise oskus. Küsitluse käigus selgus, et enamik noori on sellest aru saanud.
- Õpetajad leiavad, et õpilasfirma programm muudab õpilased praktilise tegevuse kaudu ettevõtlikumaks. Tänu praktilisele tegevusele saadakse väärtuslik kogemus. Õpilastel on tekkinud võimalus ise oma ideed realiseerida. Selle tulemusena tekivad emotsioonid, milleks võivad olla nii eduelamus kui ka mitmed tagasilöögid. Noored omandavad sedasi ettekujutuse ettevõtlusest. Nad kogevad, et kõige alus on nende oma algatus.
- Õpetajate arvates on omadused, mida oleks tarvis õpilastes kui potentsiaalsetes tulevastes ettevõtjates kõige enam arendada, algatusvõime ja riskijulgus. Rohkem kui üks kolmandik õpetajaid mainis vajalike omadustena ka kohusetunnet, otsustusvõimet ja enesekindlust.
- Õpilasfirma programmi käigus arendatavateks omadusteks peavad õpetajad eelkõige vastutusvõimet, samuti julgust ja otsustusvõimet. Julguse all mõeldakse eelkõige julgust proovida. Otsustusvõimet trennib programm eeskätt seetõttu, et õpetaja ei sekku otsuste langetamisse ja õpilastel on tarvis ise otsuseid vastu võtta.
- Programmi käigus saadavatest kasulikest oskustest peavad õpetajad kõige olulisemaks meeskonnas töötamise oskust. Põhikoolis ja gümnaasiumis ei tule rühmatöö ülesandeid tihti ette. Õpilasfirma programmi käigus on võimalus seda oskust noortes arendada. Programm eeldab koostööd ja ühiste otsuste langetamist. Teisteks olulisteks õpilasfirma programmi käigus arendatavateks oskusteks peavad õpetajad oskust rahaga ümber käia, suhtlemisoskust ja ajaplaneerimise oskust.
- Suur hulk õpilasi leiavad, et neil on piisavalt aega, et tegeleda teiste õppeainete õppimise kõrvalt õpilasfirma tegevusega, kui aega hästi planeerida. 10. ja 11. klassi tüdrukute hulgas on ka neid, kes leiavad, et hoolimata ajaplaneerimisest jääb neil aega väheseks.

- Õpetajate arvamus õpilastele kõige enam huvi pakkuvast teemast õpilasfirma programmis kattub õpilaste arvamusega. Kõige põnevamaks peetakse mõlema poole arvates müügitööd. Õpilasfirma laatadel osalemine on oluline osa kogu õpilasfirma programmist.
- Õpilasfirma programmi läbimine ei ole õpilastele vastumeelne tegevus. Enamik õpilasfirma kogemusega õpilasi seostab õpilasfirma programmi kasulike teadmiste ja põnevate kogemuste saamise võimalusega. Kohustusest tehtud tegevuseks peab seda väike hulk õpilasi. Kõige olulisemaks väärtuseks peetakse uute teadmiste hankimise võimalust.

Varem on õpilasfirma programmi uuritud 2006. aastal Eesti Maaülikoolis. Toonase uurimuse eesmärk oli välja selgitada õpilasfirmas osalevate gümnaasiumiõpilaste arvamus õpilasfirma mõjust nende isiksuse kujunemisele ja tulevikuplaanidele. Toona selgus erinevus õpilasfirma juhtide ja lihtaktsionäride arvamus. Käesolevas uurimistöös vaadeldi õpilasi varasema uurimistöoga võrreldes erinevalt, õpilased rühmitati vastavalt nende tegevusele analüüsis nimetatud osakonnas: juhatus, müügitöö, finantstöö ja tootmine. Uuriti samuti, kas õpilasfirma programm on tekitanud neis ettevõtluse vastu huvi. Peale selle testiti sama küsimust ka kontrollküsimusega, pannes õpilasi konkreetse valiku ette.

Erinevalt varasemast uurimistööst küsitleti käesolevas uurimistöös ka õpetajaid. Uurimuse käigus selgus müügitöö ja õpilasfirma laatade olulisus nii õpilaste kui ka õpetajate pilgu läbi.

KOKKUVÕTE

Ettevõtlikkuse arendamine on noortes populaarsemaks teemaks saanud alles alates 21. sajandi esikümnendi lõpust. 2010. aastal vastu võetud gümnaasiumi riiklikus õppekavas on ettevõtlikkuspädevus kirjas kui üks seitsmest põhipädevusest, mida tundides läbivalt õpilastes arendada. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus on üks kaheksast kohustuslikust õppeaineid läbivast teemast. Formaalhariduses on oluline roll noorte ettevõtlikkuse arendamise vahendina õpilasfirma programmil.

Uurimuse käigus selgus, et õpilased on programmi suhtes positiivselt meelestatud. Õpilased on programmi käigus saanud kogemuste kaudu saanud parema ettekujutuse ettevõtlusest, sellega kaasnevatest riskidest ja juhtimisega seotud vastutusest. Mitte kõik õpilased, kellel on tekkinud programmi käigus huvi ettevõtluse vastu, ei väida, et nad tahaksid kindlasti tulevikus ettevõtjaks saada. Ettevõtlust kui oma kindlat tulevikusuunda näevad kõige enam 11. klassi tüdrukud, õpilasfirma liikmete ametikohast vaadatuna on kindlameelsemad õpilasfirmade juhid.

Õpetajate seisukohast nähakse õpilasi peale õpilasfirma programmi läbimist tunduvalt vastutus- ja otsustusvõimelisemadena. Paljud õpetajad leiavad, et õpilasfirma programm suurendab noortes algatusvõimet ja riskijulgust. Pärast programmi läbimist mõistetakse paremini raha väärtust ja osatakse hinnata meeskonnatööd.

Uurimuse käigus selgus, et rohkem kui pooltel vastanutest tekitas õpilasfirma programm ettevõtluse vastu kindlasti huvi. Pannes vastajaid olukorra ette, kus neil paluti ennast ette kujutada keskmise suurusega ettevõtte ühe omanikuna, langes positiivselt meelestatute protsent kolmandiku võrra. Samas leidis üle kümnendiku vastajatest, et nad eelistavad mitte riskida. Seega oli kindlameelseid vastajaid endiselt üle poole. Mitte riskida soovivate õpilaste hulgas oli suur hulk juhte. Programmi käigus on saanud hea kogemus, tänu millele on noortel kujunenud ka parem ettekujutus ettevõtlusega kaasnevatest riskidest.

Seda, et õpilasfirma programmi käigus ei toimu ametite jagamine juhuslikult, tõestab see, et kaks kolmandikku õpilasfirma liikmetest leiab, et neile sobib kõige paremini nende praegune amet õpilasfirmas. Kolmandik eelistab aga mõne teise osakonna tööd. Sellest võib järeldada, et õpilasfirmat luues ja ameteid kätte jagades on hoolikalt järele mõeldud ja seda tehes on toimunud ametikohtadele võistlus. Ühtlasi on noortele loodud ettekujutus tööturul toimuvast konkurentsist ning neil on tekkinud võimalus testida oma sobivust mingile ametile. Hüpotees on leidnud kinnitust.

Üldpildis on õpilased saanud programmi käigus palju kasulikke teadmisi. Nad on saanud vajaliku kogemuse ja parema ettekujutuse ettevõtlusest. Mitu noort on avastanud oma potentsiaali just selle programmi käigus.

Pidevalt muutuv ja ebakindlas ühiskonnas vajatakse ettevõtlikke noori. Seetõttu on ettevõtlikkuse arendamine muutunud hariduses omaette eesmärgiks.

KASUTATUD ALLIKAD

Eesti Noorsootöö Keskus 2009. Otsides ja leides sissepääsu töömaailma. Juhendmaterjal noortega töötavale spetsialistile.

Euroopa Komisjoni Ettevõtluse ja Tööstuse Peadirektoraat 2005. Õpilasettevõtted keskhariduses. Best Projekt.

Haridus- ja Teadusministeerium 2007. Inimressursi arendamise rakenduskava 2007–2013. http://www.struktuurifondid.ee/public/suunised/IARK_muudetud_mai2010.pdf.

Junior Achievement Arengufond 2010. <http://www.ja.ee> (10.11.2008).

Junior Achievement Eesti 2010. <http://www.ja.ee> (10.04.2010).

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2007. Ettevõtluspoliitika aastateks 2007–2013. Tallinn.

Parts, J. 2007. Edu valem – oskused, head ideed ja toetav keskkond. – Postimees 27.09.2007.

Reinhardt, Andy 2007. Europe's Young Entrepreneurs 2007. – BloomBerg Businessweek, 1. juuni. <http://www.businessweek.com/stories/2007-06-01/europes-young-entrepreneurs-2007businessweek-business-news-stock-market-and-financial-advice> (2.05.2010).

VABATAHTLIKU TEGEVUSE ROLL NOORTE TOLERANTSUSE KUJUNEMISEL

(DIPLOMITÖÖ 2011)

LII HAABMA

JUHENDAJA LII LILLEOJA MA

Elu kulgeb suhetes teiste inimestega. Suhetega kaasnevad hinnangud ja emotsioonid, siit tuleneb ka suhtumine, mis võib olla kas positiivne või negatiivne. Üks negatiivse suhtumise alus on inimene ise, kes on harjunud end samastama ja võrdlema teiste omasugustega. Sageli puudub võime ilma agressioonita tajuda teiste inimeste arvamusi, välimust, käitumist, hoiakuid, mis on erinevad või mis ei pruugi otseselt meeldida. Negatiivset suhtumist võib nimetada sallimatuseks. Sallimatuse vastand on sallivus ehk tolerantsus, mis on positiivse suhtumise alus. Ühiskonnas on tolerantsus seotud erinevate inimgruppide rahuliku koeksisteerimise tagamisega. Ühiskonnas määrab sallivuse see, kui võrd austatakse mitmekesisust – sallimist soo, rikkuse, rahvuse, usu, hariduse jne tasandil (Kera 1999, Kera 2007).

„Tolerantsus on inimese või ühiskonna võimelisus taluda, tunnustada ja/või usaldada harjumuspärasest erinevaid arvamusi, uskumusi, hoiakuid, tavasid, kombeid, ideoloogiasid või kultuuri. Sallivus ei pruugi alati tähendada heakskiitu või mõistmist, kuid enamasti sisaldab austust.“ (Strömpl jt 2008: 2) Tolerantsus inimeses sõltub palju ümbritsevast ühiskonnast.

TOLERANTSUS NOORE SOTSIALISEERUMISPROTSESSIS

Tolerantne inimene on võimeline reageerima erilisusele, suunates teda ümbritsevat sügavamalt analüüsima ning mitmekülgselt hindama. Tolerantsus ei eelda teise usu, eluviisi, kultuurilise eripära vm ülevõtmist, vaid üksnes selle respekteerimist võrdväärse, erinevat kultuuri samal ajal ka väärtustades (Fetscer 1997, Kera 2007).

Tolerantsus ei tähenda kõikesallivust. Ei eeldata, et kõik siin ilmas oleks sallitav. Tähtis on, et oleks tagatud inimeste rahumeelne kooselu (Fetscer 1997, Kurg 1998). Tolerantsus on hoiak, mis on tähtis igale indiviidile, et olla võimeline sotsiaalses ühiskonnas toime tulema. Kuna tolerantsus ei ole sünnipärane, kujuneb see sallivusprotsessis, mille tulemus on mitmekesisuse tunnustamine (Fetscer 1997).

Inimese sündides ei eeldata talt kaugeltki küpseks inimeseks olemist. Inimliku tasandini on pikk tee ning selle arengut mõjutavad ja kujundavad erinevad tegurid. Just inimese arengut, eriti noore inimese arengut ei saa pidada iseoolu kulgevaks. Tema olemus, iseloom ning prioriteedid sõltuvad paljuski teda ümbritsevatest kaasinimestest, nende väärtushinnangutest, arusaamadest ja hoiakutest. Just need tegurid mõjutavad ka indiviidi olemust, inimlikkust ning hoolivust, kokkupuutes teiste kaaskondlastega (Kera 2007). Perekond on lapse ja nooruki arengu tähtsaim keskkond ning suurim mõjutaja. Selles on oluline osa nii vanematel kui ka õdedel-vendadel. Inimestevahelistele suhetele pannakse suures osas alus perekonnas (Kera 1999, Laukkanen jt 2008).

Oluline sotsiaalsete oskuste omandamise koht on ka üldhariduskool. Kool on paik, kus noor inimene veedab suurema osa oma päevast. Kool kui haridusasutus võimaldab õpilastel omandada kvaliteetne võimetekohane haridus, et tagada õpilase edaspidine toimetulek elus (Chazan jt 2001, Põhikooli ja Gümnaasiumi Riiklik Õppekava 2002). Sotsiaalkasvatuse kaudu püütakse noortes toetada turvalisust, toimetulekut ja rahulolekut. Selle tulemusel kasvatatakse noortes tolerantsust, luues individuaalseid erinevusi salliv atmosfäär, mille märksõnad on austus ja koostöö. Integreerides hariduse edasiandmises sotsiaal-, tervise-, ja kultuurikasvatust, püütaksegi noortes kujundada kõlblusnorme arvestav tervik, kus noor oleks suuteline vältima diskrimineerimist ja sallimatust (*ibid.*).

Noore inimese sotsialiseerumisprotsessis on suure tähtsusega ka sõprade olemasolu. Õeldakse, et inimene on väga sotsiaalne olend, kes vajab mingisugusesse rühma kuulumist, enamasti on neid rühmi rohkem kui üks. Just noored on need, kellel on kuuluvuse vajadus kõige suurem (Pree 2010). Eakaaslaste keskel sotsialiseerumine asetab noore võrdsemale positsioonile, erinevalt vanematest, kelle suhtes on nooruk vertikaalse hierarhia mõttes ebavõrdses olukorras. Noorel avaneb võimalus katsetada võimupiire, arendada oma suhtlemisoskust nii tuttavate kui ka mittetuttavate eakaaslaste keskel (Pree 2010, Laukkanen jt 2008, Taru 2008).

Tänapäeval on meedia ühiskonna lahutamatu osa. See on pidevalt laienev nähtus, milles põimuvad mitmesugused suhtlusvahendid (Livingstone 2002, Hulkki 2007, Taru 2008).

Tänapäevast meediakultuuri võib pidada noorte ideoloogiaks, mille popkultuuriliste sõnumite abil õpivad noorukid, mida mõelda, kuidas rääkida ja tegutseda ning mida selga panna. Selline meedia jagab teavet ja teadmisi, mille alusel noored loovad oma maailmapildi ja identiteedi (Livingstone 2002, Hulkki 2007). Meedia on paljudel juhtudel ühiskonnaga vastuoluline, kuid siiski ka ühiskonna kujundaja ja kasvataja. Inimene kaldub mittetolereerima ja tõrjuma seda, mis on talle võõras või millega pole varasemas elus kokku puutunud. Tolerantse meedia kaudu on noorel aga võimalus õppida, olles seeläbi tulevikus hästi toimetulev ja salliv inimene (Kurg 1998).

Noorsootöös nähakse enamat kui ainult noore vaba aja sisustamise võimalust. Kodu, kooli ja sõprade kõrval annab noorsootöö suure panuse selleks, et kujundada noorest teisi austav ja mõistev ning ühiskonnas hästi toimetulev kodanik (Kannelmäe-Geerts 2009, Herczeg 2009).

Noorsootöö loob noorele tingimused nii isiklikuks kui ka sotsiaalseks arenguks. Mitteformaalse ja informaalset õpikeskkonda kaudu omandab noor uusi teadmisi ja oskusi. See aitab kujundada eetilisi tõekspidamisi, kodanikutunnet ja austust teiste kultuuride vastu. Noorsootöö aitab noorel õppida nii iseenda, teiste kui ka kogu ümbritseva ühiskonna kohta. Üks

oluline põhimõte noorsootöös on lähtuda eetilistest kaalutlustest ning võrdse kohtlemise printsiibist, lähtudes sealjuures sallivuse ja partnerluse printsiibist (Haridus- ja Teadusministeerium 2006). Noorsootöö käigus saavad noored kogeda avatust, uudishimu, tähelepanelikkust ja teineteise märkamist. Seeläbi on võimalus tekitada noores iseenda ja maailma mitmekesisuse avastamise rõõmu. Noorsootöös osalemine võimaldab noorel kujuneda harmooniliseks isiksuseks ja võtta omaks kogukonna norme ja väärtusi, nende hulgas väärtustada ka tolerantsust (Kannelmäe-Geerts 2009).

Rääkides tolerantsusest erinevuste suhtes, oli 1990-ndate alguses Eestis mittetolereerimise keskne olemus sallimatus teiste rahvuste suhtes. Eesti keelt mitte kõnelevaid inimesi ja erinevat kultuuri on eestlased käsitlenud pigem ohu kui ressursina, mis on seotud ajaloolise taustaga, peegeldades okupatsiooni ning võõrvõimude aastatepikkust tegevust Eestis. See kõik on mõjutanud erinevaid põlvkondi ning ka tolerantsuse muutumist ajas (Hallik 2002, Kasper 2005, Rannala 2007).

Tolerantsusel on keskne roll olla ühiskonna siduja. Maailma globaliseerumine ning ka Eesti astumine Euroopa Liitu on muutnud ühiskonna kiirel sammul multikultuurseks. Omavahel põimuvad erinevad kultuurid, ideoloogiad ja tavad. Siinkohal ongi väga oluline mõista, et vähemuse esindajad ei ole mitte oht, vaid uus arenguimpulss kogu ühiskonnale, seda rikastades ja mitmekesisemaks muutes. Kultuuridevaheline sallivus annab võimaluse õppida teisi keeli, tutvuda teiste kultuuride vaimuga ning seeläbi õppida mitmekesisust väärtustama. Globaliseerumise ja multikultuursuse kaudu, mis on tänapäeval tõusev suund, on eestlaste suhted teiste rahvuste ja kultuuridega tunduvalt avatumad. Multikultuursetes ühiskondades saab üksteise keele tundmine ning seeläbi hõlbustatud ja parandatud kommunikatsioon tähtsaks vahendiks salliva hoiaku ja vastastikuse respekti kindlustamisel (Rannala 2007, Lewis 2003).

VABATAHTLIKU TEGEVUSE ROLL NOORTE TOLERANTSUSE KUJUNEMISEL

Vabatahtlik tegevus on oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Oma pereliikmete abistamist ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks. Vabatahtlik on vabatahtlikus tegevuses osalev inimene (Tartu Vabatahtlike Keskus jt 2007: 4). Vabatahtlikku tegevust tehakse erinevates valdkondades: kultuuri- ja noorsootöös, loomakaitstes jms. Enamasti ei eeldata vabatahtlikelt erialast paberit, andes võimaluse valida meelepärase tegevusvaldkonna. Vabatahtlik tegevus ei eelda tegutsemist vaid ühes valdkonnas, vabatahtlik võib olla mitmes tegevusvaldkonnas ning organisatsioonis samaaegselt (Eesti Noorsoo Instituut 2010).

Vabatahtlikud peavad väga oluliseks seda, et nad saavad ise valida endale meelepärase ja jõukohase valdkonna ning et vabatahtlikku tegevust peetakse suuresti positiivseks kogemuseks, peavad nad vabatahtlikku tegevust ka motiveeritud tegevuseks (Möller jt 2009). Vabatahtlikele oluline motivaator ja vabatahtliku tegevuse põhjus on vajadus teisi aidata ning ennast kasulikuna tunda. Teine oluline põhjus on võimalus teadmisi ja kogemusi juurde saada. Seda peavad oluliseks eelmainitud uuringutulemuste järgi just noored. Seega tunnevad noored, et vabatahtlik tegevus pakub neile võimalust õppida mitteformaalse tegevuse läbi erinevaid sotsiaalseid teadmisi ja oskusi (*ibid.*). Organisatsioonides tegutsevad vabatahtlikud peavad oluliseks vabatahtlikele pakutavaid võimalusi ning seda, et vabatahtlikud saavad organisatsioonide kaudu ühiskonnas toimuvaid protsesse mõjutada. Oluliseks peetakse vabatahtlike tunnustamist ning nende tegevuse väärtustamist (Möller jt 2009, Ender 2010).

Vabatahtlikul tegevusel on oluline sotsiaalne roll, sest see soodustab kodanikuaktiivsust. Samuti annavad vabatahtlikud arvestatava panuse oma kogukonna parandamiseks ning ka enda teadmisi ja oskusi arendades õpivad nad aitama inimesi ja ühiskonda enda ümber (Möller jt 2008).

Vabatahtliku tegevuse juures pööratakse noortele palju tähelepanu, kuna vabatahtlikkust peetakse üheks olulisemaks sotsiaalseks tegevuseks.

Teiste abistamine ja kokkupuude erinevate inimestega aitab noorel arvestada ja mõista endast erinevat, mistõttu osatakse teisi rohkem sallida. Rahvusvahelise kogemuse saamine vabatahtliku tegevuse kaudu suurendab noore teadlikkust erinevatest kultuuridest. Tänu sellele ollakse võimeline mõistma ja olema salliv erinevate kultuuride tavade ja traditsioonide suhtes. Seeläbi oskab noor hinnata kultuurilist mitmekesisust ning väärtustada erinevusi enda ümber. Euroopas tegelevad miljonid kodanikud vabatahtliku tegevusega. Järjest enam mõistetakse, et vabatahtlik tegevus suurendab ühiskonna sotsiaalset sidusust ja inimeste kaasatust. Samuti soodustab see kodanikuaktiivsust ning aitab inimestel omandada uusi teadmisi ja oskusi (Mänd jt 2005).

Riikide erinevate taustade ja kogemuste tõttu pole senimaani suudetud luua ühiseid üle-euroopalisi mudeleid ja seadusandlust vabatahtlike tegevuse toetamiseks ja arendamiseks. Küll aga tegeletakse sellega järjepidevalt. 2011. aasta on kuulutatud Euroopa vabatahtliku tegevuse aastaks. Leitakse, et vabatahtlik tegevus on üks olulisim kodanikuaktiivsuse väljund ning seetõttu tuleb seda väärtustada (Mänd jt 2005, Siseministeerium 2011).

UURIMUS

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada vabatahtliku tegevuse roll noore tolerantsuse kujunemisel.

Autor valis uurimuse tegemiseks kvalitatiivse uurimismeetodi. Andmekogumismeetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Uurimusandmete kogumiseks küsitles autor kümmet noort, kes tegutsevad vabatahtlikena. Vastajad olid kokku puutunud erinevate vabatahtliku tegevuse vormidega. Enamik alustas ühekordsest vabatahtlikust tegevusest, osaledes seejärel juba regulaarsetes ning organisatsioonide korraldatavates vabatahtlikes tegevustes. Mitu vastajat on olnud vabatahtlikud ka välismaal. Vabatahtliku tegevuse periood varieerus neljast kuust kuni üheksa aastani. Mitu vabatahtlikku oli vabatahtliku tööga tegeleenud 7–8 aastat. Autor intervjueeris vastajaid 2011. aasta jaanuarist märtsini.

Uurimustulemustest lähtuvalt võib järeldada, et noored, kes tegelevad vabatahtliku tegevusega, on väga motiveeritud. Nad oskavad hinnata isikliku arengu vajalikkust, mis on ka eeldus tolerantsuse kujunemisele. Enam hinnatakse emotsionaalset tasu, jättes materiaalse kasu saamise tagaplaanile.

Selgus, et tolerantsusel on noore sotsialiseerumisprotsessis oluline osa, kandes endas sotsiaalseid väärtusi. Seda kinnitab ka Lewis (2003), tuues välja, et tolerantsusel on keskne roll ühiskonna sidujana. Samuti kattus vastajate ja Fetsceri (1997) arvamus sellest, et valmidus jagada sotsiaalset ja personaalset ruumi endast erinevaga on hästi toime tuleva ühiskonna ideoloogia. Kuigi tolerantsuse mõistet ei ole täpselt defineeritud, oli vastajatel ühtne vaade tolerantsusele kui mõistvusele erinevuste suhtes ja erinevuste aktsepteerimisele: „*Tolerantsus minu jaoks on see, et me ei vaata maailma läbi enda, vaid me vaatame ennast läbi maailma pigem.*“

Uurimuses töid vastajad välja, et oluline on osata teistega arvestada ning mitmekesisust hinnata. Et inimene oskaks erinevusi väärtustada ja tolereerida, peab ta selleks ka valmis olema. Tolerantsus ei ole sünnipärane omadus, nagu väidab ka Kera (2007), tuues välja, et inimese iseloom ja prioriteedid sõltuvad paljuski teda ümbritsevatest kaasinimestest.

Autor käsitles töö teoreetilises osas perekonna, kooli ja sõprade mõju indiviidile ning vormindas sellest uurimuslikus osas küsimuse, et teada saada, mida ja keda peavad vastajad enda tolerantsuse suurimateks mõjutajateks. Siinkohal kattus vastajate arvamus Laukkaneni jt (2008) ja Kera (1999) käsitlusega, et perekond on lapse ja nooruki arengu tähtsaim ning suurim mõjutaja. Enamik vastajaid pidasid perekonna mõjutust positiivseks, tuues välja viisakuse ning teistega arvestamise õpetamise vanemate poolt. Kaks vastajat tundsid, et nende vanemad ei ole neid tolerantsemaks muutnud, käitudes erinevuste suhtes tihti kritiseerivalt.

Vastajate üldine arvamus oli, et tolerantsust ja mittetolerantsust mõjutab kogu ümbruskond ja ühiskond. Mittetolereerivuse kujundajaks peeti sagedasti meediat. Kuigi tänapäeva meedia on väga mitmekülgne ja

informatiivne, hindasid vastajad, et see ei ole piisavalt tõetruu, vaid tihtipeale kallutatud infomatsiooniga. Vastajad tõid sarnaselt Taru (2008) ja Hulkkiga (2007) välja tõsiasja, et tihti jõuavad inimesteni moonutatud ja ebakorrektsed uudislood, mis mõjutavad tolerantsust mitmeti.

Peale perekonna, sõprade, kooli, meedia ja muu ühiskonna mõju pidasid vastajad tolerantsemaks muutumisel väga oluliseks ka vabatahtliku tegevuse mõju. Uurimus-tulemustest lähtudes sai kinnitust autori oletus vabatahtliku tegevuse tähtsuse ja mõju kirjeldamisel noore sallivusele. Selgus, et vabatahtlik tegevus on olnud vastajate hinnangul nende tolerantsuse oluline mõjutaja. Vabatahtlikud leiavad, et vabatahtlik töö on andnud neile võimaluse avastada mitmekesisust ja saada lahti eelarvamustest. Kuigi enamik vastajaid tõid välja vanemate eeskujuliku kasvatus, olid vastajatel mingil ajahetkel erinevate mõjutajate, nagu meedia, sõbrad jt, ajendil kujunenud erinevustest eelarvamused.

Uurimusest selgus, et kõige olulisemaks peavad ja hindavad vastajad reaalselt kontakti endast erinevaga. See aitab neil erinevusi paremini mõista ja neist aru saada. „*Me oleme teinud hästi palju projekte, näiteks vaimupuudega inimestega. Et see oli nagu tõsiselt esmakordne kokkupuude, et varem ei olnud mingit kontakti olnud... Ja ma usun, et tavaelus ei oleks tulnud ka.*“ Eelarvamuste tekkimist põhjendasid vastajad kokkupuute puudumisega. Tänu vabatahtlikule tegevusele puututakse kokku erinevate valdkondade ja inimestega, tajudes seeläbi paremini ühiskonna mitmekesisust.

Vastajad olid arvamusel, et tolerantsust nii noorte kui ka kogu ühiskonna seas on vähe. Nad uskusid, et vabatahtliku tegevuse kaudu on inimesel võimalus astuda kontakti endast erinevaga. See soodustab sotsialiseerumist ühiskonnas, avardab mina-pilti ning tänu sellele mõistetakse, et tervik koosneb erinevatest inimestest. Leiti, et vabatahtlik tegevus hõlmab endas tihtipeale tegevust inimeste või valdkondadega, kelle või mille suhtes ollakse ühiskonnas suhteliselt mittediskrimineeritud. Vastajad arvasid, et vabatahtlik tegevus annab võimaluse astuda välja sellest n-ö sallimatust ringist, õpetab olema tolereerivam ning kandma seda edasi ühiskonda.

Vabatahtlikke motiveerib tahe midagi muuta, teha midagi head nii endale kui ka teistele. Ollakse motiveeritud ning hinnatakse kõrgelt kogemusi ja uusi teadmisi, mis on saadud vabatahtliku tegevuse kaudu. Usutakse, et vabatahtlik tegevus muudaks ka teisi noori oluliselt tolerantsemaks. Uurimuslikus osas töid vastajad välja noorte murdeea 14–18 eluaastat, mis kattub ka Laukkaneni jt (2008) käsitlusega murdeeaalisest noorest, kes teeb tihtilugu instinktiivselt seda, mis tagab koha sõprade seas, lastes sealjuures end paljuski mõjutada üldarvamusest ning olles teiste suhtes tihti kritiseeriv ja mittetolereeriv. „*Nad ei näe nagu seda laiemat ringi, nad lihtsalt on veel sellised. Mingit kogemust on neil vaja saada, mis neil nagu silmad lahti teeb.*“

Vastajad arvasid, et teavitus vabatahtliku tegevuse võimalustest noorte seas võiks olla suurem just maapiirkondades, kus võrreldes linnanoortega on vähem võimalusi erinevustega kokku puutuda. Vastajad leidsid, et vabatahtlikku tegevust peaks rohkem väärtustama ka kogu ühiskonnas, sest antud sotsiaalse tegevuse läbi on inimesel võimalus kokku puutuda ühiskonna mitmekesisusega, muutudes seeläbi ka ise teadlikumaks ning arvestavamaks. „*/.../ et saada aru, et see, et sinul oleks parem elada selles ühiskonnas, sõltub sellest, et igal liikmel selles ühiskonnas on parem elada.*“

KOKKUVÕTE

Nii tolerantusel kui ka vabatahtlikul tegevusel ei ole ühest definitsiooni, mistõttu käsitlevad erinevad allikad tolerantse ja vabatahtliku tegevuse mõistet erinevalt. Tolerantsus on inimese või ühiskonna võimelisus taluda, tunnustada ja usaldada endast erinevat. See ei eelda alati heakskiitu või mõistmist, küll aga austust. Vabatahtliku tegevuse seletusel tuuakse peamiselt välja tegutsemine vabast tahtest, vabal ajal, ilma tasu saamata, teisi aidades ja ühiskonna heaks tegutsedes.

Uurimuslikus osas selgus, et noored, kes tegelevad vabatahtliku tegevusega, tunnevad ja arvavad, et vabatahtlik tegevus muudab neid tolerantsemaks. Samuti usuvad nad, et vabatahtlik tegevus on oluline sotsiaalne tegevus, mille tulemusel luuakse alus kogu ühiskonna avatumaks muutmisele.

Intervjuudest selgus, et:

- noored peavad vabatahtlikku tööd tegevuseks, mille eest ei saa tasu, kuid nende jaoks on emotsionaalse rahulolu ja kogemuste saamine palju olulisem;
- tolerantsust peavad nad oluliseks isikuomaduseks, osates aktsepteerida erinevusi ja olla mõistev;
- noored leiavad, et vabatahtliku tegevuse juures on tolerantsusel keskne roll, tuleb osata arvestada inimeste omapäraga ning olla võimeline reageerima erisustele;
- vabatahtliku tegevuse juures peetakse oluliseks kontakti ja võimalust kokku puutuda endast erinevatega, millel on suur mõju tolerantsemaks muutumisel;
- vastanud noored arvavad, et tolerantsust on nii noorte seas kui ka kogu ühiskonnas vähe;
- noored arvavad, et vabatahtlik tegevus võiks olla valdkond, mis aitaks muutuda tolerantsemaks;
- ollakse arvamusel, et vabatahtlikust tegevusest küll teavitatakse noori, kuid teavitus võiks olla suurem, seda eelkõige maapiirkondades, kus noortel on kohati vähem võimalusi erinevustega kokku puutuda.

Antud töö järeldusi arvesse võttes peaks ka teavitus vabatahtlikust tegevusest ja selles osalemise võimalustest suurem olema.

KASUTATUD ALLIKAD

Chazan, M.; Laing, A.; Davies, D.; Phillips, R. 2001. *Eemaletõmbunud üksildaste laste ja noorukite abistamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Eesti Noorsoo Instituut 2010. *Noortemonitor 2009*. Kogumik.

Ender, J. 2010. *Kes on Eesti vabatahtlik tegelikult?* <http://www.bioneer.ee/eluviis/sots/aid-7211/Kes-on-Eesti-vabatahtlik-tegelikult-> (12.01.2011).

Fetscer, I. 1997. *Sallivus: ühe väikese vooruse asendamatusesest demokraatialle*. Tallinn: Perioodika AS.

Hallik, K. 2002. *Integration of Estonian society: monitoring 2002*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikakooli Kirjastus.

Haridus- ja Teadusministeerium 2006. *Noorsootöö strateegia 2006–2013*. Tartu.

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava 2002. <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=174787> (12.03.2010).

Herczeg, B. 2009. *Noorsootööst siin ja praegu: artiklite kogumik*. Tallinn: AS Pajo Trükikoda.

Hulkki, E. 2007. *Meedia, väärtused, identiteet ja kunstikasvatus*. – Eesti Päevaleht, 27. veebruar. <http://www.epl.ee/artikkel/375931> (10.03.2010).

Kannelmäe-Geerts, M. 2009. *Mihus: noorsootöö muutuvmas maailmas No. 3*. Tallinn: Archimedes Euroopa Noored Eesti Büroo.

Kera, S. 1999. *Kasvada kaasnimemeseks – saada inimlikuks*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Kera, S. 2007. *Olla vaimult suur. Humaansus. Hariduse humaniseerimine*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Kurg, K. 1998. *Sallivus. II avatud ühiskonna foorum*. Tallinn: Infotrükk.

Laukkanen, E.; Marttunen, M.; Miettinen, S.; Pietikäinen, M. 2008. *Kuidas aidata psüühikaprobleemidega noorukit*. Tallinn: Medicina.

Lewis, R. 2003. *Kultuuridevahelised erinevused: kuidas edukalt ületada kultuuribarjääre. Täiend. uustr.* Tallinn: TEA Kirjastus.

Livingstone, Sonia M. 2002. *Young people and new media: childhood and the changing media environment.* London: SAGE.

Möller, G.; Ender, J.; Mänd, K.; Surva, L. 2008. *Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2008. Uuringu aruanne. Versioon 4.* Tartu: Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus.

Möller, G.; Ender, J.; Mänd, K.; Surva, L. 2009. *Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2009. Uuringu aruanne.* Tartu: Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus.

Mänd, T.; Gramberg, A.; Köre, K. 2005. *Vabatahtlik töö Euroopa Liidus. Paberid ja praktika.* Tartu: Tartu Vabatahtlike Keskus.

Noorsootöö seadus 2010.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694> (10.12.2010).

Pree, S. 2009. Rääkis psühholoog Sirje Pree. http://www.syg.edu.ee/lastevanematekool/psyhho_loog_sirje_pree.html (28.12.2009).

Rannala, I.-E. 2007. *Noortest ja noorusest täna: noorsootöölaste artiklite kogumik.* Tallinn: Eesti Noorsootöötajate Ühendus.

Siseministeerium 2011. *Vabatahtliku tegevuse aasta 2011.*

<http://www.siseministeerium.ee/evta2011> (15.02.2011).

Strömpl, J.; Ilves, K.; Alvela, A. 1998. *LGBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis: uuringu lühikokkuvõte.* Tartu: Greif.

Tartu Vabatahtlike Keskus, Siseministeerium 2007. *Vabatahtliku tegevuse arengukava.* http://www.vabatahtlikud.ee/UserFiles/arengukava/vta_2007_2010_31_jaan_2007.pdf (19.12.2010).

Taru, M.; Rämmer, A.; Roosalu, T.; Reiska, E. 2008. *Tallinna õppurite haridus- ja tööväärtused. Tallinna õppurite eeskujud, õpingu- ja tööplaanid.* <http://www.tallinn.ee/g6148s39203> (10.03.2010).

NOORE STEREOTÜÜPSED ARVAMUSED SUBKULTUURIDEST JA NENDE ÜLETAMISE VÕIMALUSED

(DIPLOMITÖÖ 2011)

JANET JAANSEN

JUHENDAJA INNA JÄRVA, PHD

Tänapäeval on pilt subkultuuride vallas Eestis läinud mitmekesisemaks. See on tervitatav – erinevus ja paljusus rikastavad maailma. M. Sutrop (2009) väidab, et Eesti ühiskond on julm ja egoistlik, selles on vähe sallisust (viidanud Maiste 2005). Autor leiab, et on äärmiselt oluline juhtida noorte tähelepanu sellele, et me kõik oleme erinevad. On vajalik juhtida noorte tähelepanu sallivusele ja sellele, et kõikides kultuurides esineb erinevusi: kultuuridel on erinev tekkelugu, erinevad traditsioonid, kombed jne. Tähtis on noorele selgitada kultuuri, milles ta ise elab, ning selle kaudu seletada teiste kultuuride erinevusi ja ka sarnasusi. Oluline on noori kujundada tolerantsemaks, sest stereotüüpidest kinni hoidmine võib teha noore inimese edasise elu raskeks.

Kultuur on miski, mis puudutab meid kõiki, tahame seda või ei. Me peame kohanema kultuuriruumiga, kus me elame, selleks, et ühiskonnas hakkama saada – olla aktsepteeritud. Kultuur on ajalooa, kuid samas liigub ta ajaga kaasas.

KULTUUR JA SELLE SPETSIIFIKA

Tänapäeval on huvi kultuuri kui sotsiaalse fenomeni vastu enneolematult kasvanud. Vajadus kultuuri järele on kahe-kolme miljoni aasta inimevolutsiooni tulemus (Hess, Markson, Stein 2000).

Harilikult hõlmab sõna „kultuur“ just kollektiivi sees omaks võetud uskumusi ja selgitusi. Seega on kultuur oma loomult kollektiivne ja mentaalne ehk vaimne (Löhmus 1998).

Kultuur laiemas tähenduses on ajaloolise pärandina saadud poliitiliste, usuliste ja esteetiliste väärtushinnangute kogum, mis omandatakse sotsialiseerimisprotsessis ja mis on vähemalt osaliselt ühine inimestel, kes elavad / on elanud ühesuguses sotsiaalses ümbruses (Pajupuu 2001; MacDonald, Mason 2005). Kultuur on õpitud, mitte päritav: seda ei saada kaasa geenidega, vaid omandatakse vastavas sotsiaalses ümbruses (Pajupuu 2001). Teatud kultuuri kuulumine tähendab sellesse uskumist. Kultuur on kujunenud pika aja vältel, sest ühiste kogemuste ja arusaamade tekkimiseks vajatakse aega (Kristensen 2005). Kultuurid on dünaamilised, sest nagu inimesedki, on nad pidevas muutumises. Dünaamiliseks teeb kultuurid ka see, et nad püsivad, vaatamata liikmete või põlvkondade vahetumisele. Oma kultuuris on inimese jaoks kõik korrastatud, loomulik, seostatud tugevate sidemetega, harjumuspärane ja mõtestatud (Jedomskih j 2005).

Muutused kultuuris on aga paratamatud. 20. sajandi jooksul muutusid massiteabevahendid filmid, televisioon ja ajakirjad üle maailma kättesaadavaks. Lapsed ei kuulanud enam kohalikke lugusid. Läänes tehtud filmid ja muud lõbustused hakkasid nõrgendama kohalikku kultuuri. Ehk selletõttu toimubki alates 19. sajandi algusest üha rohkem pärimuskultuurifestivale, et oma kultuurile natukenegi rohkem tähelepanu pöörata (MacDonald, Mason 2005). Kultuur annab rühmale identiteedi ja teeb selle seejuures ainulaadseks. Identiteet on omaduste hulk, mis võimaldab objekti võrreldes teiste objektidega käsitleda unikaalsena. Näiteks kuulumine rahvusesse, subkultuurigruppi, teatud kollektiivi, rahvatantsuansambli, mudellennundusringi, käsitööklubisse vms (Hall 2010). Seega eristab kultuur üht inimrühma teisest.

Töö autori arvates on väärtused tihedalt seotud kultuuriga, sest ühiskond, kus me elame, mõjutab otseselt meie väärtushinnanguid – pilku, millega me maailma vaatame ja kuidas sellesse suhtume. Väärtused on kultuuri keskne element, selle tuum, millest inimesed oma hinnangutes juhinduvad. Väärtuse määramisel on oluline koht valikul. Kui ühiskonnas on levinud väärdunud arusaamad, siis on tõenäoline, et ka üksikindiviid näeb asju väärdunudult. Samas on iga ühiskond erinev ning seetõttu on raske määratleda mingi konkreetse ühiskonna väärtuste normaalsust/ebanormaalsust.

SUBKULTUURI MÕISTE, STAATUS JA ROLL ÜHISKONNAS

Subkultuuri alus on selle kultuurigrupi erilised väärtused. Subkultuuri ühendavaks elemendiks loetakse tavaliselt ühiseid huvisid või ühist päritolu. Subkultuuri mõned elemendid on sarnased domineeriva kultuuriga, kuid samas tervikuna on nad sellest täiesti erinevad. Olgugi, et enamik noorte subkultuuridest on tavaliselt mässumeelsed, ei pruugi need ilmtingimata kontrakultuurid olla (kontrakultuur eeldab, et tegemist on millegi konfliktse ja harilikult poliitilise konfliktiga) (Räp – Muusika Kui Subkultuur 2005). Kujunemiseks vajab subkultuur erilist keskkonda, mis määrab grupi käitumise ja elustiili. Et olla püsiv, peab subkultuur:

- olema väljakujunenud juba ammu;
- omama ajaloolist traditsiooni;
- toetuma inimestele, kes tunnevad end antud subkultuuris hästi (Järva 2008).

Subkultuuri ühtsus võib põhineda erinevatel tunnustel:

- elukutse – eriti siis, kui tegemist on pikaajalise väljaõppega (juristid, arstid jne). Neil on reeglid, uhkus oma kutse üle, sotsiaalkontroll, elukutse-eetika. Keskajal sarnanesid subkultuuridele gildid;
- religioossed subkultuurid (ateistid, vanausulised, kristlased jne);
- vaba aja subkultuurid (antiikautode omanikud, koerapidajad, muusikahuvilised jne);

- ealised subkultuurid (laste subkultuur, noorte subkultuur) (Gelder, Thornton 1997).

Võib väita, et subkultuurid mõjutavad inimese maailmavaadet nii või teisiti. Stiili kasutatakse kui sümbolit. Stiil hõlmab endas mitut elementi:

- imidž – milliseid ehteid, soenguid jne kantakse;
- käitumisviis – mida ja kuidas kantakse;
- argoo – eriline sõnavara ja keelekasutus (Wikipedia 2010).

Subkultuurid ei eksisteeri mitte omaette, vaid nad aitavad kaasa inimese identiteedi kujunemisele. Identiteet on samastumine, ühtekuuluvustunne, mis võib rajaneda rahvuslikel, kultuurilistel, ideoloogilistel või riikondlikel tunnustel (Wikipedia 2010).

Stereotüüpide alus on inimeste hoiakud. Hoiak on üldine ja suhteliselt püsiv hinnanguline suhtumine mingisse nähtusesse, inimesse, objekti, ideesse, tegevusse. Hoiak võib olla positiivne või negatiivne. Hoiak koosneb kolmest komponendist. Kognitiivne ehk tunnetuslik komponent sisaldab tõekspidamisi, arvamusi, teadmisi või informatsiooni mingi nähtuse kohta. Emotsionaalse komponendi moodustavad tunded, suhtumised ja meeleolud, mis on antud nähtusega seotud. Käitumusliku komponendi moodustavad inimese soov ja oskused käituda vastavalt oma hoiakutele (Vadi 2004).

Stereotüüpi võib defineerida kui inimeste rühmitamisel tekkinud kategooriate sisu, mis seostub vastava rühma kohta kehtivate uskumuste (teadmistega seotud komponent), hoiakute (emotsioonidega seotud komponent), ja mõnikord ka eelsoodumusega teatud käitumiseks selle rühma suhtes (Jedomskih jt 2005). Populaarsemad subkultuurid Eestis on töö autori arvates hiphop, skatekultuur, punk, goodid, rastafarianism, hipid, satanism.

Siinse artikli autori hinnangul on tänapäeva ühiskonnas esindatud väga palju erinevaid subkultuure. Nende erinevus seisneb põhiliselt maailmavaates ja loomulikult ka väljendusviisides. Erinevate subkultuuride eesmärgid on erinevad. Leidub subkultuure, kelle eesmärk on ühiskonda šokeerida, samas

leidub subkultuure, kelle eesmärk on lihtsalt rahus elada. Ometi peavad kõikide subkultuuride esindajad ühes ja samas ühiskonnas samaaegselt eksisteerima ja toime tulema. Sellest tulenevalt võib järeldada, et meie ühiskonnas tuleks rõhku panna just kultuuridevahelise sallivuse arendamisele.

KULTUURIDEVAHELISE SALLIVUSE ARENDAMINE NOORTE STEREOTÜÜPSETE HOIAKUTE ÜLETAMISEL

Kultuur on nagu lääts, mille läbi me maailma näeme. See on kontekst, milles me tegutseme ja mis meie hinnanguid kujundab. See, mis on normaalne ühele, pole seda sageli teisele (kehakeel, toit, tavad, uskumused jne). Teiste inimeste normaalne võib tunduda kõlvatu, kummaline, naljakas, jälk (meie jaoks näiteks koerte söömine Koreas). Väikesed vead, mida teevad n-õ võhikud teises kultuuris, võivad nende jaoks suuri probleeme kaasa tuua. Tehes võõras kultuuriruumis endale teadmata vea ning saades seeläbi negatiivse reaktsiooni osaliseks, on oht muutuda ebakindlaks, hakates teisi samal ajal võõrastama ning koguni vaenulikuks pidama (Must 2009).

Peale kultuuriruumide erinevuse on võimalik kultuuridevahelisest suhtlemisest tuua näiteid ka tänasest Eesti ühiskonnast. Nimelt võib tänase Eesti noorsootöö mõistes rääkida laias laastus kaht tüüpi kultuuridevahelistest suhetest.

- Rahvusvaheline noorsootöö – noortevahetus ja teised lühiajalised erineva kultuuritaustaga noorte kohtumised. Eestis viimasel kümnendil muudatuste peeglis võiks väita, et rahvusvahelist suhtlust nähakse enamasti positiivsena, sest see seostub maailmale avanemise, uute võimaluste ja nüüdisaegsusega.
- Eesti ja vene emakeelega noorte kohtumine vaba aja ja huvitegevustes. Eesti ja vene noorte kokkupuude kujutab endast seda tüüpi suhet, kus suhtlemine ei ole enam üksik vestlus, vaid pigem igapäevane koosolemine (või selle vältimine), seda koosolemist võrdsustavad ka pisut dramaatilised seosed ajaloost. Nii et on ka igati loogiline, et eesti-vene suhetega seostub rohkem probleeme kui rahvusvahelise suhtlusega (Wikipedia 2010).

Subkultuurid ei kuulu ei ühte ega teise, kuid kultuuridevahelise tolerantsuse printsiip kehtib ka siin. Õppides tundma erinevad kultuure ja subkultuure, arendame ühtlasi oma oskust suheldes ära tunda kultuurimõjusid ja eristada neid muudest suhtlemist mõjutavatest teguritest.

Kultuuritundlikkuse ehk kultuuridevahelise suhtlemise pädevuste arendamise üks olulisi eesmärke on toetada ühiskonnas toimetulekut. See ei ole mitte ainult individuaalne protsess, vaid õppimine muutub maailmas koos elama, õppimine ennast ja teisi paremini mõistma. Seetõttu ongi vaja eraldi tähelepanu pöörata kultuuridevahelise suhtluse arendamisele, sest see lisab suutlikkuse tulla toime maailmas, mis on mitmekultuuriline (Must 2009).

Igasugused kokkupuuted, olgu need inimeste või gruppide vahel, sisaldavad nii positiivset tõmbumist kui ka konfliktset tõukumist – mõlemad nähtused on loomulikud.

Kultuuridevahelises suhtlemises on tavaline ootuste mittetäitmine. Nii võibki juhtuda, et kuigi olukord iseenesest võiks olla täiesti vastuvõetav, tajutakse seda negatiivsena, sest see pole selline, nagu oli oodatud (Jedomskiht 2005).

UURIMUS

Uurimus tehti aprillis 2011. Eesmärk oli välja selgitada maal ja linnas elavate noorte hoiakud subkultuuride suhtes ning kirjeldada noorsootöötajate võimalusi noorte negatiivsete arvamuste ületamisel. Töö autor püstitas hüpoteesi, et noored suhtuvad subkultuuridesse eelarvamusega.

Uurimise meetodika koosnes ankeetimisest ja intervjuust. Ankeet koosnes 21 küsimusest. Lisaks toimus intervjuu kuue noorsootöötajaga, mille käigus tahtis autor välja selgitada noorte stereotüüpsete hoiakute ületamise võimalused. Suurem osa uurimuse andmeist koguti pool-struktureeritud intervjuudega. Ankeetimine korraldati kolmes Eesti koolis. Ankeete jagati välja 100, tagastati 100 täidetud ankeeti. Valimisse kuuluvad ühe Tallinna kooli ja kahe maakooli 15–17-aastased noored.

Uurimistulemusest selgus, et suurem osa noori ei ole kultuurist huvitatud, nad peavad kultuuri ebaatraktiivseks. Noor küll loeb harva mõne raamatu ning külastab teatrit, kuid üldjuhul on see talle kohustuslikuks tehtud.

Noore huvi kultuuri vastu on pinnapealne, rohkem ollakse huvitatud kinos käimisest ning muusika kuulamisest kui raamatute lugemisest ning teatrite, muuseumide külastamisest. Kultuuriruumi tajusid enda kõrval eelkõige need noored, kelle vanemadki huvitusid kultuurist. Sellest võib järeldada, et mida vastuvõtlikumad on lapsevanemad kultuurile, seda kultuurilembesem on ka noor. Uuringust selgus ka eelmise väite kinnituseks, et noored tajusid just vanemaid enda kõige suuremate mõjutajatena. Küsitlute seas oli ka noori, kes väitsid, et kultuur ei huvita neid üldse.

Uuringust selgus, et maal elavad perekonnad on kultuurilembesemad kui linnas elavad perekonnad. Samuti tuli ilmsiks, et maal elavate noorte vanemad pööravad linnas elavate noorte vanematest vähem rõhku erinevate subkultuuride teemale.

Uuringust selgus ka, et noored on erinevate subkultuuride suhtes küllaltki tolerantset. Peljati eelkõige emosid, sataniste ja goote. Populaarsemateks subkultuurideks kujunesid *skaterid*, räpparid, hipid, punkarid ja rastad. Olgugi, et noor suhtub subkultuuridesse üldiselt tolerantset, siis ise ta ennast mõnes subkultuuris üldiselt ei näe. Nii maal kui ka linnas elavatest noortest soovis umbkaudu vaid kümnendik noori mõnda subkultuuri kuuluda. Põhjuseks toodi, et subkultuuridel ei leita mõtet. Sellisest tulemusest võib järeldada, et noor küll aktsepteerib subkultuuride olemasolu, kuid ise eelistab gruppi kuulumisele individuaalsust. Selgus, et veidi üle kümnendiku linnas elavatest noortest ning ligi kuuendik maal elavatest noortest teeksid võõrast kultuuriruumist pärit õpilase elu siiski ilmselt keeruliseks.

Noorsootõtajad leidsid, et eelkõige on stereotüüpsed hoiakud tingitud teadmatusest. Noorsootõtajad rõhutasid ka, et äärmiselt oluline on, et noorsootõtaja ise oleks antud teemal pädev, andmaks noorele edasi teadmisi. Uurides noorsootõtajatelt, mil moel oleks otstarbekas erinevaid stereotüüpeid hoiakuid ületada, selgus, et noorsootõtajad nägid siin olulisel kohal suhtlemist. Nad olid seisukohal, et arusaamatuste vältimiseks

on oluline noorele selgitada inimeste erinevusi ja nende erinevaid tõekspidamisi. Noorsootõtajad leidsid, et noorele oleks kasulik puutuda vahetult kokku nii erinevast kultuuriruumist noortega kui ka erinevate subkultuuridega, moodustena nähti siin põhiliselt meeskonnamänge ja noortevahetusi. Seega võib järeldada, et vaba suhtlus on hea läbisaamise alus.

KOKKUVÕTE

Püstitatud hüpotees, et noor suhtub subkultuuridesse eelarvamusega, ei leidnud kinnitust. Noor tolereerib erinevate subkultuuride olemasolu ning näeb subkultuuri kui sellist endaga samas ühiskonnas. Noorele on vastuvõetavad subkultuuride esindajad erinevates valdkondades, alustades klassikaaslastega ja lõpetades poes klienditeenindajatega. Samas oli üle 80% nii linnas kui ka maal elavatest vastanud noortest seisukohal, et nad ise ei sooviks subkultuuri kuuluda – see on aga inimese vaba valik, kas ta soovib gruppi kuuluda või mitte.

Noorsootõtajad, keda autor intervjueris, leidsid, et eelkõige on tähtis noorte tolerantsuse arendamine, seda saab teha suhtlemise teel. On oluline noorele seletada inimeste erinevusi ja nende erinevaid tõekspidamisi, mis aitab vältida arusaamatusi. Noorsootõtajad olid erinevate noorte suhtes pigem jaataval seisukohal ning veendunud selles, et erinevaid noori peaks omavahel kokku tooma ja soodustama nende omavahelist suhtlemist. Seega võib järeldada, et vaba suhtlus on hea läbisaamise esmane alus.

KASUTATUD ALLIKAD

Gelder, K.; Thornton, S. 1997. *The Subcultures Reader*. Roudledge. London.

Hall, G. C. 2010. *Multicultural Psychology*. Second ed. Prentice Hall: University of Oregon.

Hess, B.B.; Markson, W. E.; Stein, J.P. 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn: Külim.

Jedomskihh, J.; Rahnu, L.; Randver, N.; Valgmaa, R. 2005. *Noorsootõtaja kultuuridevahelises kommunikatsioonis. Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus*. Tartu: Atlex.

Järva, I. 2008. *Kasvatustilosoofia konspekt. Käsikiri (avaldamata allikas)*.

Kristensen, S. 2005. *Õppida rännates*. Tallinn: Innove.

Lõhmus, M. 1998. *Kultuur ja Analüüs*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

MacDonald, F.; Mason, A. 2005. *Kultuur meie ümber*. Tallinn: Koolibri.

Maiste, V. S. 2005. *Margit Sutrop: meie ühiskond on julm ja egoistlik*. – Sirp, 03.04.

Must, A. 2009. *Kultuuriline sallivus*.

http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/14620/3/Intercultural_competency.pdf.

Pajupuu, H. 2001. *Kuidas kohaneda võõras kultuuris*. Tallinn: Tea.

Räp – muusika kui subkultuur 2005. <http://www.hot.ee/ttea42/rap.html>.

Sutrop, M. 2009. *Mis on väärtused? Väärtused ja väärtuskasvatus*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Vadi, M. 2004. *Organisatsioonikäitumine*. Tartu Ülikool.

Wikipedia 2010. *Identiteet*. <http://et.wikipedia.org/wiki/Identiteet> (5.05.2010).

Wikipedia 2010. *Sallivus*. <http://et.wikipedia.org/wiki/Sallivus>.

Wikipedia 2010. *Subkultuur*. <http://et.wikipedia.org/wiki/Subkultuur>.

NOORSOOTÖÖ ROLL NOORTE PROBLEEMKÄITUMISE ENNETAMISEL

(DIPLOMITÖÖ 2011)

KADI ARRAS

JUHENDAJA LII LILLEOJA MA

Probleemkäitumine on küllaltki lai mõiste, mille alla võib liigitada erinevaid nähtusi. Üldises tähenduses võib probleemkäitumist defineerida kui kõrvalekallet normaalsetest käitumisviisidest. Rääkides noorte probleemkäitumisest, tuleb kõne alla ennasthävitav käitumine meelemürkide tarbimisega; koolikohustuse mittetäitmine; vägivallatsemine, sealhulgas koolivägivald (Praktilise Psühholoogia Erakool 2008).

Täiskasvanute hinnangul käituvad peaaegu kõik lapsed oma arengu vältel mõnikord halvasti. On olukordi, kus lapsel ei ole muid valikuid kui tavapärase ja aktsepteeritava käitumisega vastuollu minna. Põhjusi tuleb otsida nii lapse isiksuse eripäradest, vaimsest võimekusest, tema vajadustest kui ka teda ümbritsevate inimeste käitumisest. Sageli on ebakohasel vanemlikul käitumisel võtmeroll laste probleemkäitumise tekkimisel ja ka säilimisel. Laps õpib käitumist vanemate käitumist jälgides, aga ka oma kogemuste põhjal. Probleemset käitumist võib põhjustada veel sotsiaalse kompetentsuse puudulikkus, mis koosneb sotsiaalse situatsiooni lugemisoskusest ning situatsioonile sobivalt käitumisest (*ibid.*).

Käitumise taust on seega suures osas kasvukeskkonnas. Probleemset käitumist esineb kõige sagedamini n-ö riskiperekondadest pärit lastel, kelle kasvatusolud on ebasoodsad. Selliste perede hulka võivad kuuluda ühe vanemaga pered või perekonnad, kus mõlemad vanemad on töötud, liialdavad alkoholiga, pruugivad narkootikume jms (Vilms 2002).

Halvasti käituv laps on probleem nii täiskasvanutele kui ka kaaslastele. Kõige rohkem kannatab aga laps ise – on ju saadav tagasiside valdavalt negatiivne, see omakorda toob kaasa enesehinnangu languse. Lisaks halvaksapanule võib talle osaks langeda vanemate või kaaslaste ignorantsus. Nii ongi laps sattunud lõksu, millest ta üksi ei pruugi välja rabeleda (Türkel 2009).

Noorte probleemne käitumine saab suures osas alguse kodusest kasvatuses. Vanemate kasvatusmeetodid mõjutavad kujuneva noore inimese maailmapilti ja käitumismustreid. On selgeks tehtud, et need lapsed, kelle suhted oma vanematega on lähedasemad, omavad väiksemat riski sattuda mitmesugustesse probleemidesse, sealhulgas meelemürkide tarvitamine (Vilms 2002).

VÄGIVALD NOORTE HULGAS JA VÄGIVALLATSEMISE PÕHJUSED

Laste ja noorukite vägivald on teema, mille üle tänapäeval palju diskuteeritakse. Sõda kooliõuel, jõhkrus lasteaias, kaasõpilased, kes teisi millekski sunnivad või neilt midagi välja pressivad, koguni rasked kuriteod – mitte millegi eest ei ole lapsed ja noorukid tänapäeval kaitstud. Enamasti saab kõik alguse pisiasjadest, mis võivad kiiresti enamaks paisuda. Nii võib inetust kõnepruugist alguse saada tülinorimine, edasi võmmudest tõsiste lööminguteni välja. Kõike seda peavad tänapäeva noored üle elama ja seda nii ohvrite kui ka süüdlastena (Erb 2000).

Koolipsühholoogide arvates põhjustab vägivalda kõige sagedamini asjaolu, et paljud pered ei suuda enam oma lastele tuge pakkuda. Sageli neile mingit arukat tegevust ei pakutagi. Vale toitumine, vähene liikumine ja liigne televiisorivaatamine muudavad noored tasakaalutuks ja agressiivseks, misjärel püüavad nad vägivaldaga oma kaaslaste tähelepanu võita. See võib väljenduda nii kõnes kui ka jõhkruses asjade, inimeste ja loomade vastu (*ibid.*).

Kirjeldades füüsilist vägivalda, kõnelevad ka noored eelkõige peksmisest ning kaklemisest. Eesti poiste hulgas on kaklus tavapärane enda maksmapanekuviis. Enamasti saavad kaklused alguse täiesti tühistest asjadest ning mõnikord piisab vaid teineteise valestimõistmisest.

Võib juhtuda, et teatud sõnu või tegusid kasutatakse ka tahtlikult tüli edasiarendamiseks (Strömpl jt 2007).

Inimesed kasutavad vägivalda eelkõige oma positsiooni tõstmiseks ja kinnistamiseks. Seejuures toimub enda staatuse saavutamine ja hoidmine reeglina teiste staatuse nõrgendamise kaudu (Strömpl jt 2007). Koolikiusamine on samuti üsna levinud nähtus. Vägivald ei pruugi olla ainult füüsiline, see võib olla ka psüühiline (Ojala 2005). Seda peetakse mõnikord nii loomulikuks ja iseenesestmõistetavaks, et sellest ei räägita ja sellega ei tegelda piisavalt. Teinekord isegi ei mõelda sellele, mida vägivald või kiusamine tähendavad. Kiusamine on agressiivne käitumine, milles kiusaja teeb teisele tahtlikult kahju või valu, kusjuures see võib olla nii füüsiline (togimine, löömine, asjade peitmine või äravõtmine jms) kui ka psüühiline (narrimine, nokkimine, halba olukorda seadmine jms). Sellist käitumist võib teha kas üks laps või terve rühm (Rüütel 2010). Kiusamine võib kesta väga kaua, ulatudes nädalatest isegi aastasesse. Kiusatavatel seevastu on raske ennast kaitsta ja tekkinud olukorrast välja pääseda (Sharp, Smith 2004).

Kiusamine on ettearvamatult käitumine, mis ei jäljenda mingit kindlat skeemi ning on probleem igale kuuendale õpilasele. Kiusamiskäitumist esineb kõigis koolides ning see ei ole määratud rassi, soo, klassi ega teiste sünnipärase tunnustega. Kõige teravamalt ilmneb kiusamine just varajases noorukieas. Kiusamisest tingitud tagajärjed võivad mõjutada inimest kogu elu (Sullivan, Cleary 2004). Kiusamise vältimiseks võib osa lapsi jätta kooli minemata või kardetakse üldse koduseinte vahelt väljuda. Raskematel juhtudel võib kiusamine osutada ka eluohtlikuks, viies tõsiste traumade või isegi surmani (Sharp, Smith 2004).

Kiusamine võib muutuda suhtlemisvormiks, mille järel alles kujunev noor hakkabki seda normaalseks pidama. Kui kiusajate käitumist hukka ei mõisteta, jätkavadki nad teiste inimestega suheldes vägivaldsete võtete kasutamist. Seepärast on eriti oluline võidelda kiusamiskäitumise vastu juba siis, kui on märgata esimesi ilminguid. Paraku kasutavad tänapäeva noored vägivalda ka lihtsalt selleks, et tuua igapäevaellu lisapõnevust. Autor arvab, et siinkohal tuleks noortele pakkuda põnevust hoopis noorsootöö mitmekesiste võimaluste kaudu.

MEELEMÜRKIDE JA ALKOHOLI TARBIMINE, SUITSETAMINE NOORTE SEAS

Enamiku noorte jaoks ei ole uimastid osa nende igapäevaelust ning suurem osa keelatud uimasteid proovinud noortest ei hakka neid püsivalt tarvitama. Põhjuseid, miks noored uimasteid proovivad või neid tarvitama hakkavad, võib välja tuua mitmeid. Mõned tarvitavad uimasteid lihtsalt uudishimust. Seda võib nimetada ka uimastitega eksperimenteerimiseks. (Allaste jt 2008)

Ligikaudu 40% poistest-tüdrukutest vanuses 15–16 käib kas iga päev või vähemalt kord nädalas sõpradega õhtuti väljas. Enamasti on nende noorte suhted sõpradega paremad kui vanematega. Sõpradega koos tarvitatakse sageli nii legaalseid kui ka illegaalseid uimasteid ja saadetakse korda mitmesuguseid vägitükke, mida sõbrad heaks peavad (Narusk 1997). Narkootikumide või muude sõltuvust tekitavate ainete tarvitamise soolisel võrdlemisel selgub, et tüdrukud katsetavad poistest vähem narkootikumidega ja on palju harvem regulaarsed kasutajad. Ainus erand on rahustite tarvitamine, mis iseloomustab rohkem just tüdrukuid (Allaste jt 2008).

Enamik teismelisi proovib vähemalt üks kord alkoholi. Alkoholi ja ka teiste sõltuvust tekitavate ainete kuritarvitamine viitab enesekindluse puudumisele. Lisaks võib täheldada võimu, tähelepanu, kättemaksu kui eesmärki ning küündimatust. Teismeliste puhul lisandub kahtlemata ka põnevuse otsimine (Walton 2001). Rohkem alkoholi tarbivad just need noored, kellel ka sõbrad joovad. Seejuures otsivad nad ka enam kontakte just alkoholi tarvitavate kaaslastega (MTÜ AIDSi Ennetuskeskus 2005).

Tervise Arengu Instituudi poolt 2007. aastal tehtud uurimuses selgus, et rohkem kui pooled 10–13-aastastest koolilastest on oma elu jooksul vähemalt ühel korral tarvitanud alkoholi ning purju on ennast joonud enam kui kümnendik. Vanemate kooliõpilaste hulgas on alkoholi vähemalt ühel korral proovinud juba valdav enamus. Vanusega kasvab kiiresti ka purjus olnud noorte osakaal ning 16–18-aastaste hulgas on selliselt vastanud juba üle 80% (Lõhmus, Trummal 2007).

Noorte arvates on alkoholi tarbimisel palju eeliseid. Alkoholi tarvitamine annab noortele võimaluse eristuda lastest ja tunda end täiskasvanuna. Alkohol on odav meelelahutus, võrreldes paljude teiste võimalike meelelahutustega nagu näiteks kino või teater (Sotsiaal- ja Turu-uuringud 2007).

Suitsetamine on paljude Euroopa Liidu liikmesriikide noorte seas ärevust tekitavalt populaarne. Kui noored suitsetamisest loobuda ei suuda, sureb iga teine neist varakult. Suur osa noori hakkab tubakatooteid tarbima varases noorukieas. Koolilaste tervist käsitlevast uuringust „Health Behaviour in School-Aged Children Study“, kus analüüsiti 35 riigist pärit noorte suitsetamiskogemusi, selgus, et suitsetamist proovinud noorte arv kasvab hüppeliselt 11. ja 15. eluaasta vahel. 11-aastastest noortest on oma sõnul vähemalt ühe sigareti suitsetanud umbes 15%. See arv kasvab 15. eluaastaks rohkem kui neli korda, ulatudes juba 62%-ni (HELP-Kampaania 2009).

Suitsetamist seostavad noored sageli täiskasvanumaailma sisenemisega ja staatusega sõpruskonnas. Suitsu proovima õhutab ettekujutus, et suitsetamine on glamuurne, näitab sõltumatust, aitab langetada kehakaalu, rahustab närve jne. Selliste arvamuste kujundamisele on autori meelest aidanud kaasa nii meelelahutus- kui ka reklaamitööstus.

NOORSOOTÖÖ ROLL PROBLEEMIDE ENNETAMISEL

Erinoorsootöö on riskioludes elavatele ja/või probleemkäitumisega noortele arengueelduste loomine noorte võimete ja oskuste aktiveerimise ja motivatsiooni suurendamise kaudu. Erinoorsootöö on tihedalt seotud kuriteoennetusega. Kuriteoennetus on püüe kõrvaldada või vähendada kuritegevuse põhjused ja soodustegurid, vähendada võimalusi kuritegelikuks käitumiseks, hoida ära või raskendada kuritegude toimepanemist riiklike institutsioonide, kohalike omavalitsuste ning elanikkonna koostöös (Brikkel 2009).

Noorsootööl on oluline roll noorte sotsialiseerimisel ning probleemkäitumise ennetamisel. Erinoorsootöö kaudu luuakse riskioludes elavate ja sotsiaalselt hälbiva käitumisega noortele kasvamis- ja arengueeldused ning tagatakse noorte võimete ja oskuste elavdamine.

Noorsootöö, sh huviharidus, annab head eeldused noore inimese võimekuse arendamiseks ja vaba aja eesmärgipäraseks sisustamiseks. Järgnevalt keskendutaksegi noorsootöö võimalustele, mis aitavad tagada noorte vaba aja eesmärgistatud sisustamise.

Huviharidusel on oluline roll probleemse käitumise ennetustöös. Ideaalis tuleks sellega algust teha juba algklassis, et laps harjuks tegelema talle meeldiva alaga ning õpiks oma aega jagama. Seda just seetõttu, et juba näiteks põhikoolis käivat last on tunduvalt raskem panna millestki järjepidevalt huvituma, kuna tal pole tekkinud harjumust millegagi regulaarselt tegeleda (Veike 2006).

Noortekeskused pakuvad noortele arendavaks tegevuseks tingimusi, mis võimaldavad neil oma vaba tahte alusel tegutseda kodu lähedal, väljaspool perekonda, õppekava ja tööd. Noortekeskused soodustavad mitteformaalset õppimist ja on piirkondliku noorsootöö peamised korraldajad, tehes nii piirkondlikke kui ka ülelinnalisi noorteüritusi. Noortekeskus on üks osapool noort ümbritsevas muutlikus keskkonnas, luues võimaluse noore enesearenguks ja tugevdades tema valmisolekut ühiskonnas hästi hakkama saada. Keskuste missioon on laste ja noorte vaba aja sisustamine, huvitegevuse korraldamine, noorte omaalgatuse ja arengu toetamine, noorte seltskondliku läbikäimise võimaldamine ning ennetustöö korraldamine.

Noortekeskustel on positiivne mõju lastele, kes muidu jääksid huvitegevusest kõrvale (näiteks vähese õpieduga või sotsiaalselt toimetulematust perest lapsed, kes võivad olla tõrjutud). Avatud noortekeskuste tegevuses osalevad meelsasti poisid. Osade avatud noortekeskuste juures on töötamas ka ringid, kus lapsed lisaks keskuse muule tegevusele kaasa lüüa saavad (Maaelu Arengu Instituut 2005). Noortekeskuse eesmärk ei ole pikendada lapsepõlve, st aega, mil täiskasvanutele alt üles vaadatakse. Samas ei kiirusta noortekeskus noort ka liialt kiiresti iseseisvuma. Noortekeskus peaks olema ja saab olla ennekõike turvaline keskkond eakohaste arenguülesannete edukaks ja toetatud lahendamiseks (*ibid.*).

Tasulise huvihariduse tõttu ei saa paljude perede lapsed käia ringides ega tegeleda tegevusega, mis neid huvitavad. Seikluskasvatus on alternatiivne

tegevus huviharidusele ja samas on see üks olulisi noorsootöövorme ning kasvatusmeetodeid (Teras 2006). Seikluskasvatus aitab noortel endas uusi võimeid avastada ning seeläbi endasse teisiti suhtuda ja püüelda uute saavutuste poole. Seikluskasvatuse kaudu on noorel võimalus areneda ja saada rühmatöö oskusi, õppida tundma kaaslasi erinevas keskkonnas, väljalülitamisoskust argirutiinist, oskust märgata oma kaaslasi ja kuulata neid, arendada nii füüsilist kui ka vaimu ja julgust, avaldada oma arvamusi ja seista nende eest. Pakutud võimalused on vajalikud ka igapäevaeluga edukaks toimetulekuks (Soidra-Zujev 2003).

Seikluskasvatus on muu noorsootöö sees suurepärane vahend koolivägivalla ja kiusamise vähendamiseks. Seikluskasvatuse abil on võimalik noorte probleemse käitumise vähendamine kriminogeensete riskide maandamise läbi. Selle tegevuse käigus toimub (uute) oskuste õpetamine, igapäevaste toimetulekuoskuste õpetamine ja võimaluste näitamine ning eesmärgistatud vaba aja sisustamine (Eesti Noorsootöö Keskus 2009).

UURIMUS

Uurimuse eesmärk oli analüüsida noorte probleemkäitumise erinevaid tahke ning leida noorsootöö roll nende ennetamisel. Hüpoteesi sõnastas autor järgmiselt: noorsootöö abil on võimalik vähendada noorte probleemkäitumist.

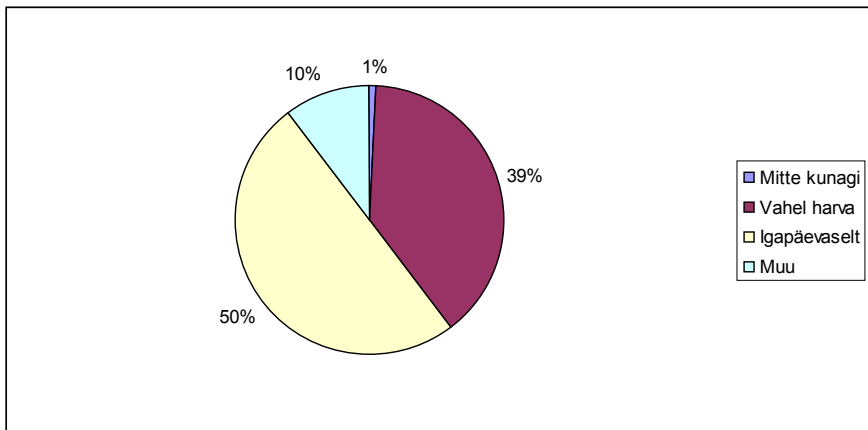
Andmekogumismeetodina kasutati ankeetimist. Ankeediti Eesti noorsootöötajaid ning uurimus korraldati kogu riigis. Uuringu sihtrühma valimisel lähtus autor diplomitöö eesmärgist ja leidis, et tulemuste üldistamiseks on tarvis ankeetida noorsootöötajaid igast maakonnast. Kontaktide leidmisel kasutati Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse kodulehel asuvat Eesti noortekeskuste andmebaasi.

Küsitluse tegemisel ja andmete töötlemisel kasutati internetikeskkonda Google Docs. Ankeetimine toimus 2011. aasta veebruaris. Küsitlus edastati enamikesse Eesti noortekeskustesse ja -tubadesse, kokku 212 meiliaadressile. Analüüsitavaks kogumiks kujunes 106 ankeeti.

Ankeet koosnes 23 küsimusest, millest enamik olid suletud küsimused. Ankeedile vastanutest üle poole ehk 55 noorsootöötajat töötasid linnas, 31 töötasid alevis ning 20 vastanut märkisid, et töötavad külas. Mõneti ootuspärane on ka noorsootöötajate soolise osakaalu protsentuaalsus. Kokku vastas küsitlusele 93 naissoost ja 13 meessoost noorsootöötajat, mis on vastavalt 88% ja 12%.

Noorte probleemkäitumine on tõsine teema, millel on mitmeid tahke. Põhiliste käitumisprobleemidena võib välja tuua vägivaltatsemise ja kiusamiskäitumise ning meelemürkide tarvitamise. Uuringu käigus küsitletud noorsootöötajatest pooled puutuvad oma töös probleemsete noortega kokku iga päev (vt joonis 1).

Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2010. aasta üle-eestilisest uuringust selgus, et küsitletud õpilastest 80% hinnangul võib täheldada kaasõpilaste kiusamist. Käesoleva uurimuse tulemustest lähtuvalt on eakaaslaste kiusamist märganud 58% noorsootöötajatest, millest võib järeldada, et kiusamine on tegelikult tõsisem probleem, kui välja paistab.

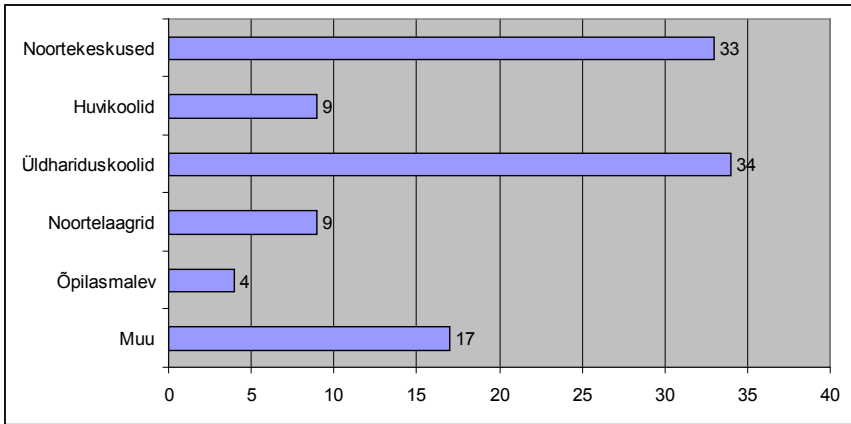
Joonis 1. Probleemsete noorte kohtamise sagedus noorsootöötaja poolt (n = 106)

Märgatav probleem on ka meelemürkide tarbimine. Näiteks alkoholitarvitamist noorte seas hindab väga sagedaseks 79% uuringus osalenud noorsootöötajatest. Tulemuse tõsidust kinnitab ka Tervise Arengu Instituudi 2007. aastal tehtud uurimus, milles selgus, et rohkem kui pooled 10–13-aastastest koolilastest on oma elu jooksul vähemalt ühel korral tarvitanud alkoholi ning purju on ennast joonud enam kui kümnendik.

Probleemide ennetamisel on just noorsootööl määrav osatähtsus. Autor leiab, et noorsootöö kaudu on võimalik pakkuda noortele arendavaid tegevusi ning suunata neid vaba aega eesmärgipäraselt kasutama. Uuringus osalenud noorsootöötajatest 41% on veendumusel, et vaba aja eesmärgistatud sisustamine aitab kindlasti noorte probleemset käitumist vähendada. Veelgi suurema protsendi saab eraldi välja tuua huvitegevuse puhul. Küsitletud noorsootöötajatest $\frac{3}{4}$ annavad hinnangu, et nende noorte puhul, kes võtavad osa huvitegevusest, võib täheldada probleemset käitumist harvemini kui nendel, kes huvitegevusest osa ei võta.

Käesoleva uuringu tulemustest selgus, et 82% küsitlusele vastanud noorsootöötajatest peavad seikluskasvatust suurepäraseks vahendiks töös probleemsete noortega.

Uurimuse tulemusena leidis kinnitust hüpotees, et noorsootöö abil on võimalik ennetada noorte probleemkäitumist. Selgus, et Eesti noorsootöötajad peavad ennetustöö tegemist ja noorteprobleemidega tegelemist oluliseks. Seejuures hinnatakse kõige olulisemaks teavitustöö tegemist, aga ka noortega usaldusliku suhte loomist ja isiklikku lähenemist. Samas leiavad noorsootöötajad, et noorte probleemkäitumise põhjused on ühiskonnas küllaltki sügavalt juurdunud. Selleks, et probleemkäitumisega efektiivselt tegeleda, on hädavajalik, et noorsootöötajad teeksid koostööd erinevate institutsioonidega (vt joonis 2). Eelkõige hinnati oluliseks toimiva koostöövõrgustiku loomist noorsootöötajate, koolide, kohaliku konstaabli, sotsiaalpedagoogi ja maakonna alaealiste komisjoni vahel.

Joonis 2. Noorsootöö tegemise kohtade olulisus noorte probleemkäitumise ennetamisel noorsootöötajate hinnangul (n = 106).

Antud uurimus sisaldab endas Eesti noorsootöötajate kokkuvõtlikku hinnangut noorte probleemkäitumisele, samuti hulgaliselt noorsootöötajate praktiseeritud võimalusi noorteprobleemidega tegelemiseks. Autor usub, et pakutud võimalused on mitmekülgsed ja neid regulaarselt tarvitades on noorsootöötajatel võimalik anda panus noorte probleemkäitumise ennetamisel.

Autor leiab, et noorte elu puudutavates valdkondades on uute uuringute tegemine vajalik tegevus. Eelkõige tingib selle vajaduse noorte pidev vaheldumine. Vastukaaluks käesolevale uuringule võiks uurida ka noorte arvamust noorsootöötajate tegevuse kohta. Seejuures tuleks välja selgitada, kuidas noored hindavad noorsootöö mõju oma arengule ja noorsootöötajate tegutsemist noorteprobleemide ennetamisel. Seeläbi oleks mitmeid meetodeid võimalik veelgi efektiivsemalt rakendada, kuna lähtutakse ka noorte endi seisukohtadest ja vajadustest.

KOKKUVÕTE

Probleemkäitumist lahkavate allikate läbitöötamisel selgus, et enamasti saavad probleemid alguse täiskasvanute tähelepanematuses ja sellest, et tihtipeale ei oska noored vabal ajal ise midagi arendavat leida. Kui vanemad jätaavad oma

laste tegemised tähelepanuta ja ei huvitu sellest, kuidas nende järglased vaba aega sisustavad, on suurem tõenäosus, et noor hakkab käituma probleemset. Suures osas seostataksegi käitumishäirete juuri kasvukeskkonnaga. Ebajärjekindel valve ning ebakindlad ja vastuolulised distsipliinid ning perekonnas puuduv soojus ja sidusus on mõjuvad tegurid noore halvale teele sattumisel.

Uurimistöö tulemustest lähtuvalt võib väita, et noorte probleemkäitumine on Eestis jätkuvalt arvestatav probleem. Näiteks vägivald on teema, mis pälvib tänapäeval üha suuremat tähelepanu. Uuringutulemustest selgus, et üks neljandik küsitluses osalenud noorsootöötajatest on sattunud tunnistajaks noorte vägivallatsemisele.

Paremaid tulemusi ei saa esitleda ka meelemürkide tarvitamisest rääkides. Näiteks leiab suurem enamus uuringus osalenud noorsootöötajatest, et alkoholi tarvitamine noorte seas on väga sagedane. Suitsetamist peavad järjest süvenevaks probleemiks üle poolte küsitletutest. Ühtlasi toodi välja, et meelemürkide proovimist alustatakse aina nooremalt. Noorsootöötajad leiavad, et mida varasemas nooruses meelemürkidega tutvust tehakse, seda suurem on oht jääda sõltlaseks ning seda kindlamad on ka mitmesugused tervisekahjustused.

Et noorte probleemide esinemist vähendada, on tarvis pakkuda noortele võimalusi oma vaba aja otstarbekamaks sisustamiseks. Lahendust selleks pakub noorsootöö, mille abil luuakse eeldused noorte kujunemisel ühiskonnas hästi toimetulevateks liikmeteks. Erinoorsootöös keskendutakse põhiliselt juba olemasolevate probleemide lahendamisele, kuid on olemas ka mitmeid võimalusi, et noored ei satuks probleemsele teele.

Üle kahe kolmandiku küsitletutest olid seisukohal, et noorsootööga saab ennetada noorte probleemset käitumist. Probleemkäitumise ennetamiseks pakkusid noorsootöötajad välja mitmeid tegevusi ja võimalusi. Näiteks nõustuti, et avatud noortekeskused, huvitegevus ja -haridus ning seikluskasvatus aitavad ennetustööle kaasa. Nimetatud vahendite abil pakutakse noortele huvitavaid ja kaasahaaravaid tegevusi, mille abil avastada ennast ning õppida austama ka oma kaaslast. Uuringu käigus küsitletud

noorsootöötajad omistavad suurt rolli noorte vaba aja eesmärgipärasele sisustamisele. Ligi pooled vastanutest on veendumusel, et seeläbi on võimalik ennetada noorte probleemset käitumist.

Autor leiab, et uuringutulemustest lähtuvalt leidis uurimistöö hüpotees, et noorsootöö abil on võimalik ennetada noorte probleemkäitumist, kinnitust. Võib väita, et noorsootöötajad usuvad sellesse, mida nad teevad, ning annavad endast erialaselt kõik võimaliku, et leida noorte probleemkäitumisele lahendusi.

KASUTATUD ALLIKAD

Allaste, A.; Kobin, M.; Kolk, I.; Altermann, M.; Paakspuu, M.; Võõbus, V.; Kaha, K.; Derman, N.; Saar, U. 2000. Koolinoored ja uimastid. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Erb, H. 2000. Vägiwald koolis ja kuidas end selle eest kaitsta. Tallinn: Odamees.

Eesti Noorsootöö Keskus 2009. Seikluskasvatus. <http://www.entk.ee/index.php?id=256&keel=ee> (18.12.2009).

HELP-Kampaania 2009. Noored ja suitsetamine: kuidas hoida ära suitsetamist noorte seas. <http://et-et.help-eu.com/pages/index-9.html>. Vaadatud 21. dets. 2009.

Lõhmus, L.; Trummal, A. 2007.

http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/Tervisepoliitika/HIV_noorteuurimuse_raport_2007.pdf (23.12.2009).

Maaelu Arengu Instituut 2005. Huvialaharidus ja huvitegevus. Rakenduslik kompleksuuring.

MTÜ AIDSi Ennetuskeskus 2005. Alkoholismi ja narkomaania ennetamise käsiraamat. Sotsiaalministeerium. 2. parand. ja täiend. tr. Tallinn.: OÜ Dada AD.

Narusk, A. 1997. Noorte vaba aeg ja uimastite tarvitamine: Eesti Euroopa kontekstis. Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit.

Ojala, I. 2005. *Mõista mind, teismelist!* Tallinn: Pilgrim.

Praktilise Psühholoogia Erakool 2008. *Laste ja noorukite käitumisprobleemid. Konverents.* <http://www.childcentre.info/calendar/estonia/dbaFile16658.doc> (15.04.2010).

Sharp, S.; Smith, P.K. 2004. *Võitlus koolikiusamisega.* Tallinn: El Paradiso.

Soidra-Zujev, K. 2003. *Seikluskasvatus.* Tallinn: Mansfield OÜ.

Sotsiaal- ja Turu-uuringud 2007. *Igivanad noorte probleemid uues kuues.* <http://www.tallinn.ee/g6148s25739#257,1> (7.04.2010).

Strömpl, J.; Selg, M.; Soo, K.; Šahverdov-Žarkovski, B. 2007. *Eesti teismeliste vägivallatõlgendused.* Tallinn: Auratrükk.

Sullivan, K., Cleary, M.; Sullivan, G. 2004. *Kiusamine koolis.* Tartu: AS Atlex.

Teras, E. 2006. *Paremaks läbi seikluse. Programm.* <http://www.tyri.ee/tyrilaps/index.php/page,seiklus/> (14.03.2010).

Türkel, R. 2009. *Käitumisprobleeme tuleb varakult märgata.*

<http://www.ivol.ee/download/Kes%20aitab%20k%C3%A4itumish%C3%A4irega%20last%20Riina%20T%C3%BCrkel.pdf> (11.02.2010).

Veike, I. 2006. *Narkomaania pole ainult sõltlase ja tema pere probleem.* <http://www.parnupostimees.ee/210206/esileht/artiklid/10062212.php> (18.01.2010).

Walton, F. X. 2001. *Kuidas saavutada teismeliste poolehoid nii kodus kui koolis.* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Avaldamata materjalid

Brikkel, L. 2009. *Erinoorsootöö. Loengukonspekt.* TPS.

Rüütel, E. 2010. *Erinoorsootöö. Loengukonspekt.* TPS.

ASENDUSKODUST ISESEISVASSE ELLU SUUNDUVA NOORE VOIMALUSED JA TOIMETULEK

(DIPLOMITÖÖ 2012)

VICTORIA ORAV

JUHENDAJA VIIVI NEARE PHD

Lastekodusse satuvad lapsed tänapäeval enamasti probleemsetest peredest, kus domineerib hoolimatus, vanemate alkoholitarbimine ning suutmatus enda või oma laste eest hoolitseda. Lapsed on sageli pidanud enne lastekodusse tulekut kogema vanematepoolset vaimset ja füüsilist vägivalda. Enamik lastekodusse sattunud lastest on kahjustatud eneseväarikusega (Rubeiz 1997).

Lastekodust iseseisvasse ellu astunud noored moodustavad siiski olulise osa elanikkonnast ning Eesti tulevikust. Üha enam näitavad erinevad uuringud, et lastekodulaste arusaamine neid ümbritsevast ja nendega toimuvast on madalal tasemel. Nad on paljudes igapäevastes olukordades eluvõõramad kui oma vanematega kasvavad lapsed (Andrejeva 2005).

Selliste raskuste kompleksiga on lastekodulapsel raske edukalt õppeprotsessi lülituda, seda aga ei tunneta tihti peale ei koolide ega lastekodude õpetajad ja kasvatajad. Lastekodulapse huvi puudumist õppetöö vastu põhjendatakse sageli laiskuse, kasvatamatus, hoolimatuse, lohakuse, rumaluse ja palju muuga (Vinogradova 2008).

Lisaks haridusele ja psühhosotsiaalsetele oskustele peab lastekodu ettevalmistus kaasa andma praktilised oskused iseseisvaks eluks. Mineviku tundmine ja tuleviku planeerimine on iseseisvaks eluks valmisoleku üks

komponent. Lastekodulaps aga on justkui juurteta ja sellisena ühiskonnale vähem vastuvõetav, ning ta ei saa sageli ise teadlikult oma tulevikku kujundada (Rääk 2003).

Uurimusega otsitakse vastust küsimusele, kuivõrd suudavad asenduskodust ellu astuvad noored toime tulla iseseisvas elus ettetulevate raskustega.

ASENDUSKODU KUI KASVUKESKKOND

Igas ühiskonnas on lapsi, kellel pole vanemaid või kelle vanemad ei tule nende kasvatamisega toime. Selliste vanemliku hoolitsuseta laste heaolu ja üleskasvatamise eest vastutavad Eestis eelkõige kohalikud omavalitsused. Kuigi eelistatud on see, et kõik lapsed kasvaksid kas oma vanemate peres või kasuvanematega peres, on siiski suur hulk noori, kes elavad asenduskodus ehk vanema nimetusega lastekodus (Turk 2011). Lastekodu on orbude ja vanemliku hoolitsuseta jäänud laste asenduskoduks loodud hoolekandeaustus, mille töö eesmärk on kasvatada eluga toimetulev ja ühiskonnale vajalik kodanik (Гайков, Ковалев, Курбатов 1998). Lastekodu on laste, aga ka täiskasvanute elu-, töö- ja kasvukeskkond. Keskkonnast sõltub tegevus, mõtteviis, suhtlustavad jm. Keskkond on inimtegevuse tähtis eeldus ning ühtlasi ka eesmärk ja tulemus (Vooglaid 1999).

Asenduskodu peaks pakkuma lastele ja noortele kõike seda, mida pakub perekond, ning arendama ja suunama noori sedavõrd, et nad oleksid asenduskodust lahkudes võimelised edukalt oma iseseisvat elu alustama (Turk 2011).

Arengu sotsiaalne situatsioon lastekodu tingimustes on muu hulgas järgmine: vanemliku eestkosteta olek, iga lapse pidev ööpäevane viibimine teiste laste ja täiskasvanute keskel, liigtiheus, ruumides küllaldaste eraldatud paikade puudumine, oma asjade ja oma koha puudumine. Nimetatud asjaolud mõjutavad lastekodulapse isiksuse arengut. Laste suures arvus peituvad erilised sotsiaal-psühholoogilised tingimused: need loovad emotsionaalset pinget, ärevust, suurendavad agressiooni (Ежов 1997).

Autori hinnangul on asenduskodus väga palju noore toimetulekut mõjutavaid muidki (näiteks emotsionaalseid) tegureid: liiga palju lapsi koos, eeldatavasti vähem emotsioone (armastus, lähedus, usaldus) ja kindlate reeglite puudumine. See kõik annab põhjust pidada seda keskkonda iseseisvasse ellu integreerumisel ebapiisavaks, ehkki on toonitatud, et keskkond otsustab kõik.

ASENDUSKODUST TULNUD NOORE ISESEISVUMINE

Iseseisvuse all võib mõista seda, et inimene suudab vajaduse korral ise hakkama saada. Ta ei sõltu enam ainuüksi teistest. Iseseisev noor on sotsiaalselt ja majanduslikult küllaltki sõltumatu. Selge on see, et iseseisvumine ei juhtu üleöö. See on pikem protsess, milles ei pruugi vanuse ja isegi elukogemuse poolest sarnased inimesed olla ühtemoodi iseseisvad. Mõni lõpetab ülikooli, kuid elab vanematekodus, samal ajal kui tema eakaaslane tuleb juba mitu aastat täiesti omapead toime. Kuski pole ettekirjutusi selle kohta, millal ja kuidas iseseisvumine toimuma peab (Rum 2004). Asenduskodudes elavatele noortele on üleminek iseseisvasse ellu järsem ning ei võimalda iseseisva elu proovimist ning vajadusel koju tagasi tulemist. Asenduskodus kasvanud noored, kelle side perekonnaga on enamasti nõrk või puudub, on iseseisvasse ellu astudes keerulisemas olukorras kui perekondades kasvavad noored (Turk 2011). Lastekodust ellu suunataval noorel jääb puudu sotsiaalsest küpsusest – oskusest kodu ja peret luua ning oma töö eest vastutada. Lastekodust välja kasvanud noori tuleb elluastumisel aidata.

Asenduskodude noorte puhul jaotuvad koduse majapidamisega toimetulek, tööturul koha otsimine ja pereelu alustamine tavaliselt ühte lühikesse perioodi pärast asenduskoduteenuselt lahkumist (Biehal, Clayden, Stein & Wade 1995). Sellest lähtuvalt võib eeldada, et asenduskodust elluastuvatelt noortelt oodatakse suuremat vastutustunnet ja teadmisi omaette elamise ning isemajandamise kohta varem kui teistelt temavanustelt.

Olulist rolli mängib ka lastekodu või asenduskodu maine ühiskonnas. Paraku tuleb tunnistada, et nii lastekodu kui ka selle kasvandike maine ei

ole eriti kõrge. Lapsed tajuvad enda sildistatust. Tänapäeval ei esine lapse märgistamise väliseid tunnuseid, näiteks ei kanta ühesuguseid riideid. Siiski süveneb lastes stigma, kuna erilisust tajutakse sisemiselt: nii nagu igal institutsioonil, on ka lastekodul sotsiaalne staatus. Suheldes lastekodust väljaspool olevate inimestega, tuntakse vajadust kalkuleerida, kuidas, kellele, kus ja mida endast rääkida. Vastavalt vajadusele ja olukorrale kas varjatakse lastekodus elamist või demonstreeritakse seda (Kask 2006).

Elluastujalt oodatakse füüsilist, vaimset, intellektuaalset, emotsionaalset, kõlblist, ja sotsiaalset valmisolekut. Eesti seaduste kohaselt on laps alla 18-aastane isik, kui tema suhtes kohaldatava seaduse alusel ei loeta teda varem täisealiseks. Seega peab lastekodu- või asenduskodulaps olema elluastumiseks küps 18-aastaselt. Selleks ajaks peab tal olema taskus põhikoolitunnistus. Kui noor läheb peale 18-aastaseks saamist edasi õppima, on tal võimalus elada lastekodus kuni õpingute lõpetamiseni, vastasel juhul tuleb tal aga lastekodust lahkuda, on ta siis küps või mitte, ja alustada iseseisvat elu (Kuningas 2003).

Mitmed uuringud on näidanud, et laste- või asenduskodust lahkudes pole enamikul noortest töölesaamiseks vajalikku haridust. Enamikule kasvandikest on lastekodud taganud küll põhihariduse, ent jätkuvaks hariduse omandamiseks puudub enamasti motivatsioon (Liimal 1997).

Eestis peab valitsus kandma hoolt kõikide alla 18-aastaste laste eest, kes on jäänud vanemliku hoolitsuseta. Kui laps saab 18 aastat vanaks ning ta ei õpi ülikoolis või kutsekoolis, siis ei ole tal enam õigust saada riigipoolset toetust. Noorte hoolekanne on kohalike omavalitsuste pädevuses ning riigi tasandil ei reguleerita seda, milliseid teenuseid või toetusi on noorel õigus saada (Soova 2009).

Kohalikes omavalitsustes on asutatud mitmeid noortekodusid, mis sageli kuuluvad juba toimivate, alla 18-aastastele lastele mõeldud asenduskodude juurde. Hoolekandetingimused on samad, kuid noored elavad eraldi üksuses, et hoolekandest lahkumisele kaasa aidata. Need noortekodud on loodud siiski eelkõige alla 18-aastastele lastele ning jääb kohaliku omavalitsuse otsustada, mis tüüpi ja millise kvaliteediga teenust seal noortele pakutakse

(Kaseoja 1997). The National Care Advisory Service'i (2010) kohaselt peab asenduskodudest iseseisvivate noorte ettevalmistus täiskasvanuikka üleminekuks olema järk-järguline.

Töö autor peab kahjuks märkima, et asenduskodust elluastuvat noort ootab ees suur hulk raskusi: teda ei oodata, ta ei tarvitse saada ettenähtud tuge eluaseme ja töö leidmisel, ehkki noortele tuleb anda praktilised, sotsiaalsed ja emotsionaalsed oskused ning võimalused edukaks eluks. Siinkohal mängib tähtsat rolli nende turvavõrgustik – asenduskodu noortel peab olema võimalus teha vigu, õppida kogemustest ja tulla tagasi toetuse saamiseks.

ISESEISVAT ELU ALUSTANUD ASENDUSKODUNOORE PROBLEEMID

Haridus ja teadmised on noorte jaoks instrumentaalsed väärtused, vahendid, mille abil midagi saavutada. Ei tajuta, et haridus on ka väärtus iseenesest. Teadmised oleksid justkui vajalikud vaid elus edasijõudmiseks (Eesti Päevaleht 2004).

Õpingutega samal ajal töötamisel on kaks põhjust. Peamine põhjus on vajadus teenida elatist ning õppemaksude ja puudulike õppetoetuste tõttu rahastada õpinguid. Teisalt on osadele üliõpilastele õpingute kõrvalt töötamine ka erialase praktilise kogemuse ja töökogemuse saamine. Kindlasti on õpingute ajal töötanud või sisuka praktika läbinud kõrgkooli lõpetanud noored tööturul paremas seisus (Veldre 2011).

Töökogemuse omandamine enne asenduskodust lahkumist on oluline, et noorel oleks aimu, mida tööl käimine endast kujutab. Samuti on tähtis töökogemus, mis tuleb hilisematel tööotsingutel kasuks. Ka on noorel hea teada oma õigusi ja kohustusi seoses tööl käimisega. Noored on üks tööturu riskirühm, sest nende tööpuudus on sageli oluliselt kõrgem kui vanemate inimeste tööpuudus. Eriti majanduskriisi ajal, kus noorte tööhõive määr on üle kahe korra madalam kui 15–64-aastaste töötajate hõivemäär üldiselt (Tööhõive Statistika 2008). Kuna tööandjad eelistavad tihtipeale kogemustega töötajaid, jätkubki noortele sageli töökohti vaid tööjõu suure nõudluse korral

(Youth Employment 2003). Seetõttu on noorte elluastumise seisukohast väga positiivne ja oluline, kui neil on mingigi töökogemus. Ilma tööta ei ole neil pikemas perspektiivis võimalik toime tulla, sest pelgalt sotsiaaltoetustest elatuda on raske ning iseseisvunud noore sattumine eluraskustesse võib viia ta mõnda teise riigi poolt ülalpeetavasse asutusse. Seega võib asenduskodude noorte töökogemust pidada äärmiselt oluliseks noorte tulevikuperspektiivi silmas pidades (Turk 2011).

Ülaltoodu kohta saab märkida, et noorte ootused on kindlasti kõrged, kuid ei saa öelda, et see mujal maailmas madal oleks. Eriala valimise juurde tuleks senisest rohkem tuua edasiõppimise ja töölemineku võimaluste tutvustamist, sest üks eriala võrdub enamasti mitme ametikoha võimalusega erinevates sektorites ja elualadel.

Elluastumine on seda raskem, kui noor peab sunniviisiliselt minema tagasi kohta, kus ta elas sel ajal, kui tema vanematelt võeti ära vanemlikud õigused või kui tal soovitatakse asuda elama vanemate või sugulaste juurde, kellega tal puudub igasugune side (Kallavus 2002). Pole lahendust, kui noor ei taha minna sellesse kohalikku omavalitsusse elama, kust ta pärit on. Põhjusi võib selleks olla erinevaid: sinna on maha jäänud halvad mälestused oma bioloogilistest vanematest või on selles kohas suur tööpuudus ja tulevikuväljavaated on seetõttu väga kesised. Sel juhul jääb ta kodu-omavalitsuse pakutud eluasemest aga ilma (Turk 2011).

Õigus valida oma elutee, olla kodulapsega võrdsetel lähtetingimustel – seda võimalust lastekodunoortel ei ole, sest neil puudub vanemate abistav käsi. Tagasisuunamine probleemsete vanemate juurde tähendab tihti vanemate saatuse kordamist, sest selles eas ning sellises elusituatsioonis noored on väga kergelt mõjutatavad. Sageli tuleb ette, et vanemad kasutavad oma tagasi saabunud lapsi omakasupüüdlikel või kuritahtlikel eesmärkidel ära (Kallavus 2002).

Lastekodust lahkudes pole enamikul noortest töölesaamiseks vajalikku haridust. Enamikule kasvandikest on laste- ja asenduskodud taganud küll põhihariduse, ent jätkuvaks hariduse omandamiseks puudub enamasti motivatsioon (Liimal 1997). Kui pole võimalik saada haridust, ei ole

võimalik ka tööd leida (Andrejeva 2005). Tööandjatele lastekodulapsed erilist huvi ei paku. Nad ei suuda konkureerida spetsialistidega, keda töötute hulgas on küllaga. Isegi kui nad töökoha leiavad, kaotavad nad selle ruttu, sest pole piisavalt kohusetundlikud, ja täiendavad töötute ridu. Mõni aga ei pingutagi hiljem enam piisavalt, et sealt välja saada (Bauer 2004). Kui ei ole tööd, ei tule noor uues elukohas oma elu korraldamise ja hakkamasaamisega kuidagi toime (Andrejeva 2005).

Alternatiivsest hoolekandest lahkuvate noorukite probleemidele ei pööra riigid hetkel piisavalt tähelepanu ning seadusandlikul ja tegevuste tasandil on suured lüngad. Enamikes riikides kulutatakse asenduskodudest lahkuvate noorte toetamiseks institutsioonide ülalpidamiskuludega võrreldes minimaalselt. Vaid vähestes Euroopa riikides on võetud kasutusele erimeetmed asendushooldusest lahkuvate laste olukorra parandamiseks (SOS Lasteküla Eesti Ühing).

Riik vastutab ainult kuni 18-aastaste asenduskodulaste eest või vanemate laste eest, kui nad õpivad ja kuni nende nominaalõppeaeg lõppeb. Riik ei soovi sekkuda järelhooldusesse, sest see kuulub kohaliku omavalitsuse pädevusse. Mis juhtub noore inimesega pärast 18-aastaseks saamist või mõni aasta hiljem, kui nad õpivad, jääb väljapoole riigi seadusandlikku rolli (Soova 2009).

Lastekodus kasvanud, perekonnas hooldamisel või eestkostel olnud noorele makstakse ühekordset elluastumistoetust 383,60 eurot (Sotsiaalministeerium 2010). Sarnaselt hoolekandest lahkumise ettevalmistamisele ei reguleeri seadusandlus ka järelhooldust.

Kohalike omavalitsuste roll järelhooldusteenuste pakkumisel on hägune ning sageli kiputakse ainsa kohustusena nägema asenduskodust lahkunud noorele eluaseme pakkumist. Samas mõistetakse lastekaitsetöötajate vajadust ka teiste tugi- ja järelhooldusteenuste pakkumiseks ning seetõttu nähakse asenduskodu noorte iseseisvumist hõlbustava järelhooldusteenusena tugiisikut (Turk 2011).

Tugiisikuteenust vajavad isikud, kellel on suhtlemisraskused või depressioon, kelle kasvutingimused ei ole turvalised või kes ise oma tegevusega kahjustavad oma arengut ja tervist (Rääk 2003: 27).

Noorsootöötaja ameti võib lugeda tinglikult abistavate elukutsete hulka: usaldusliku suhte loomine ja hoidmine, omaalgatuse ja vastutuse arendamine ning neid toetavate tingimuste loomine väljaspool kooli, perekonda ja tööd (Rajaleidja 2010).

Noorsootöötaja saab asenduskodunoore jaoks täita puuduliku pere rolli, olla vanem vend või õde, hea sõber, kuid samas nõustaja, sotsiaalsete probleemide lahendaja ja suunaja ning usaldusisik. Noorsootöötaja oluline oskus on läheneda noorele ja leida n-ö nupp, mille kaudu seda kindlat noort arendada, arvestades seejuures tema ealisi ja muid iseärasusi. Noorsootöötaja läheneb individuaalselt, et integreerida noort iseseisvasse ellu võimalikult valutult.

UURIMUS

Siinses uurimistöös otsustati uurimismaterjali kogumiseks moodustada kaks valimit. Esimene valim moodustati pöördumisega Eesti asenduskodusse, kust on (varasemal aastal) ellu astunud või peatselt ellu astuvaid noori. Kokku pöördus töö autor 12 asenduskodusse. Elluastuvate noorte üldarv ei olnud teada. Valimiks lootis töö autor saada vähemalt 25 asenduskodunoort, teades oma töökogemusest, et ühel aastal võib asenduskodust ellu astuda umbes 2–3 noort. Seega oli oletatav valim 25 noort. Saadetud ankeedile vastas 21 noort, mis moodustab valimist 87,5%, mis on piisav järelduste tegemiseks.

Teine valim moodustati Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari (tollal Tallinna Pedagoogiline Seminar) noorsootöö ja täiendusõppe osakonna päevaõppes õppivatest I–III kursuse üliõpilastest, keda 2012. aasta 30. märtsi seisuga oli 159. Küsimustele vastas 75 üliõpilast, mis on valimist 47,2% ja mida võib järelduste tegemisel samuti pidada piisavalt kaalukaks. Mõlemad ankeetimid korraldas töö autor elektrooniliselt märtsis 2012.

Küsitluses tuli välja, et noorte ja asenduskodu töötajate suhted on valdavalt head, kuid ei jäänud märkimata ka juhud, mil usaldust kuritarvitati ja noorte muredesse suhtuti ükskõikselt. Ometi hindasid pea kõik elluastujad oma sotsiaalseid toimetulekuoskusi madalateks. Emotsionaalse toe puudumine, kesine valmisolek iseseisvat elu alustada ning õpitud abitus

lastekodus põhjustavad neil raskusi suhtlemisel ja erinevate sotsiaalset laadi probleemide lahendamisel. Eelnev annab aga kinnitust sellele, et suhted on siiski enamjaolt formaalsed ja üles ehitatud kohustuslikele suhetele – asenduskodude töötajad ei ole tegelikkuses huvitatud elluastuva noore edaspidisest toimetulekust.

Asenduskodu ettevalmistus peamiste iseseisvas elus vajalike toimingute näol on antud uurimuse käigus saadud tulemuste andmetel küll olemas, kuid võib eeldada, et noor on saanud kogemuse või näinud mingit tegevust pealt vaid kodukorra täitmise eesmärgil. Seega ilmnes uurimusest, et asenduskodu kui kasvukeskkond ei ole noore kujunemisel täiuslik keskkond.

Ankeetküsitluse vastustest tulid välja ka peamised puudujäägid asenduskodu ettevalmistuses: noortel puudub oskus rahadega ratsionaalselt toime tulla. Puudulikuna nähakse ka teadmisi ja oskust erinevaid elulisi probleeme lahendada.

Käesoleva lõputöö uurimuslikus osas selgus, et asenduskodunoored peavad haridustee jätkamist oluliseks aspektiks edaspidises elus toimetulekuks. Märkimisväärne osa asenduskodust iseseisvasse ellu suunduvatest noortest läheb siiski õppima eriala, millega näeb end ka tulevikus tegelemas. Need noored, kellel on olemas soovid, on olemas motivatsioon, mis on eesmärkide suunas liikumisel edasiviiv jõud. See aga annab eelduse positiivseks toimetulekuks.

Kriteeriumid, mille järgi asenduskodust ellu suunduvad noored endale ametit valivad, ei erine autori arvates paljuski tavalisest kodust pärit noorte omadest – need on huvi, pädevus ja kõrge palk. Motiveerivateks teguriteks peeti ametialaseid arenguvõimalusi ja ühtehoidvat kollektiivi.

Ankeetküsitluse tagasisidest järeldub fakt, et kohalikel omavalitsustel pole ellu suunduvatele noortele võimalik elamiskõlblikku pinda tagada, mistõttu noored peavad endale ise elamispinna otsima.

Antud uurimuses püüdis töö autor välja tuua noorsootöö üliõpilaste arvamusi seoses asenduskodust iseseisvasse ellu suunduva noore edaspidise toimetuleku ja noorsootöö võimalustega nende noorte toimetuleku parandamiseks.

Valdavalt langesid ankeetimises osalenud üliõpilaste ja ellu astuvate noorte vastused kokku. Ainsa erinevusena saab välja tuua selle, et asenduskodust ellu astuvad noored peavad riigi toetust väheseks, noorsootöö üliõpilaste arvates on see piisav. Lähtudes sellest, et asenduskodust ellu astuval noorel puudub enamasti emotsionaalne ja materiaalne seljatagune, on ühekordse stardirahaga kalkuleerimine ja toimetulek siiski pigem raske.

Noorsootöö eesmärk on luua eeldusi ja toetada 7–26-aastaste noorte toimetulekut ühiskonnas. Antud teemakäsitus hõlmab valdavalt kahte noorsootöö valdkonda – erinoorsootöö ning noorte teavitamine ja nõustamine. Noorsootöötaja roll asenduskodust ellu astuva noore jaoks võiks eelnevalt nimetatud valdkondade põhjal olla arengueelduste loomine noorte võimete ja oskuste aktiveerimise ning motivatsiooni tõstmise kaudu. Tähtis on ka aja- ja asjakohase, kvaliteetse ja kättesaadava informatsiooni ning teavitamise teenuste tagamine noortele. Noort oma elu puudutavate otsuste langetamisel saab noorsootöö aidata nõustamisteenuse tagamise kaudu.

Selgus, kuidas noorsootöö üliõpilased näevad asenduskodust ellu astuva noore toetamisel oma võimalikku rolli. Emotsionaalse toe pakkumine, noore käekäigu vastu huvi tundmine ning nõu ja jõuga abiks olemine oma pädevuste piires – nii näevad praegused noorsootöö üliõpilased ennast asenduskodust ellu astuvaid noori nende toimetuleku parandamisel aitamas. Noorsootöötaja võiks saadud andmete põhjal olla asenduskodust ellu suunduvale noorele mentoriks – inimeseks, kes on olemas ning kelle poole vajadusel pöörduda erinevate rõõmude ja muredega, et noor ei tunneks ennast üksi. Toetades ellu astunud noori nende igapäevatoimetustes, on noorel sujuvam sulanduda ühiskonda ning leida oma koht elus.

KOKKUVÕTE

Lastekodust iseseisvasse ellu suunduva noore toimetulek on oluliselt keerulisem kui tavalise, kodus kasvanud noore hakkamasaamine, sest uurimistöo tulemuste analüüsi alusel saab tõdeda järgmist:

- asenduskodu kui kasvukeskkond pole noore iseseisvasse ellu astumise ettevalmistamisel küllalt hea, sest puudub individuaalne lähenemine ja töötajate tegelik huvi noore edaspidise toimetuleku osas – noored saavad iseseisvaks toimetulekuks vajalike toimingute minimaalse kogemuse või näevad seda pealt vaid kodukorra täitmise eesmärgil;
- noortel esineb mitmeid nii sotsiaalseid kui ka majanduslikke probleeme: neid ei oodata, nad peavad asenduskodust lahkudes oma probleemidega iseseisvalt toime tulema, sest nad ei tarvitse saada ettenähtud tuge eluaseme ja töö leidmisel. Oma materiaalselt toimetulekut hindas 48% vastanud noortest ehk 10 vastajat 21st rahuldavaks. Võrdselt arvasid end materiaalselt hästi ja väga hästi toimetulevateks 4 noort ehk mõlemal puhul 19% kõigist vastajatest. Oma toimetulekut pidas raskeks 3 vastanut ehk 14% respondentidest;
- noored hindavad haridust, kuid ka õppimise ajal ei suhtu nad haridusse kui väärtusesse, vaid kui ainult toimetulekut tagavasse tegurisse. 81% pidas haridust eduka toimetuleku eelduseks;
- kõige olulisemaks peavad asenduskodunoored töökoha valikul isiklikku huvi ameti vastu (90,4%), alles seejärel pädevust (42,9%) ja kõrget sissetulekut (38,1%). Esitatud andmed näitavad, et 42,9% vastanutest on nõus tööle asuma minimaalse tasuna 350–400-eurose kuupalga eest. Kuuel juhul oldi nõus töötama ka vähema, 300–350 euro suuruse sissetulekuga (2012. aastal);
- 76,2% noortest on kaalunud õppimist ja/või töötamist välismaal, millest võib teha järelduse, et asenduskodunoored näevad rohkem võimalusi paremaks toimetulekuks väljaspool Eestit;

- asenduskodunoored ei tunnista valdavalt tugiisikuteenuse vajalikkust ja seetõttu ignoreerivad sageli informatsiooni, mis puudutab nende iseseisva elu organiseerimist, planeerimist ja valikuvõimalusi, kuid asenduskodunoored hindavad oma sotsiaalseid toimetulekuoskusi madalateks. 76,2% arvas, et asenduskodust iseseisvasse ellu suunduval noorel on sotsiaalselt raske toime tulla. Põhjendustena toodi välja emotsionaalse toetuse puudumine, puudulik valmisolek iseseisvat elu alustada ning õpitud abitus lastekodus;
- tulevased noorsootöötajad näevad oma rolli asenduskodust ellu astuva noore toimetuleku toetamisel emotsionaalse toe pakkumise, noore käekäigu ja tegevuse vastu huvi tundmise ning sotsialiseerimiskuste pehmendamise näol.

Töös püstitatud hüpotees, et asenduskodust ellu astunud noored ei tunnista ise iseseisvas elus ette tulla võivaid probleeme ega oska neid ka täielikult lahendada, leidis kinnitust, kuna noored ei kujuta selgelt ette oma toimetulekut väikese stardirahaga või osalemist raskustega tööhõives.

Autori arvates on lastekodudes siiski vajaka hea väljaõppega töötajatest, kes oskaks noort elluastumiseks ette valmistada. See muudaks noore elluastumise juba teadmiste ja kogemuste pagasi võrra kergemaks. Samuti vajab lastekodust iseseisvasse ellu asunud noor vähemalt ajutise järeelhooldusteenusena kohaliku omavalitsuse määratud tugiisikut, kes aitaks noorel iseseisvat elu valutumalt alustada. Antud töö seisukohast võiks selleks tugiisikuks olla noorsootöötaja.

KASUTATUD ALLIKAD

Avaldatud allikad:

Bauer, S. 2004. Lastekodu kasvandikul on raske normaalsesse ellu astuda. – Põhjarannik, 17. aprill. <http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=6191> (04.04.2011).

Biehal, N.; Clayden, J.; Stein, M.; Wade, J. 1995. *Moving On: Young People and Leaving Care Schemes*. London: HMSO.

Eesti Päevaleht 2004. MARGIT SUTROP: Noorte väärtustes peegeldub ühiskonna edukultus. Arvamuslugu. – Eesti Päevaleht, 2. aprill. http://www.epl.ee/artikkel_261676.html (01.04.2012).

Kallavus, T. 2002. *Ida-Virumaa lastekodud – neljandik Eesti lastekodulastest elab siin*. – Sotsiaaltöö 5.

Kaseoja, M. 1997. *Kus kasvavad vanema hoolest ilma jäänud lapsed?* – Tartu Postimees, 4. veebruar.

Kask, I. 2006. *Kui lapsekeskne on lastekodu?* – Sotsiaaltöö 6.

Liimal, P. 1997. *Elu keerisesse lastekodu väravast*. – Eesti Päevaleht, 6. oktoober.

SOS Lasteküla Eesti Ühing. *Noored edukalt ellu*. <http://www.sos-lastekyla.ee/mida-me-teeme/lapse-oigused-huvikaitse/noored-edukalt-ellu/> (31.10.2014).

Rajaleidja 2010. *AMET: Noorsootõtaja*. www.rajaleidja.ee/akab/doc.php?12343.

Rubeiz, G. 1997. *Lastekaitsest loengutekstide kokkuvõtted ja ettekanded 1992–1994*. Tallinn: Lastekaitse Liit.

Rum, P. 2004. *Millal peaks noor iseseisvuma*. – Kuulutaja, 13. august.

Rääk, R. 2003. *Lastekaitse käsiraamat*. Tallinn: Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet.

Sotsiaalministeerium 2010. *Peretoetuse liigid*. <http://www.sm.ee/tegevus/huvitised-ja-toetused/peretoetused/peretoetuste-liigid.html> (03.03.2011).

The National Care Advisory Service (NCAS) 2010. http://leavingcare.org/?page_ID=98. (04.04.2011).

Turk, P. 2011. *Asenduskodudes kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks. Uuringuraport. Tallinn: SOS Lasteküla Eesti Ühing / Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.*

Tööhõive Statistika 2008.

Veldre, E. 2011. *Kõrgkooli minek on edukaks toimetulekuks vajalik samm. – Eesti Päevaleht, 25. juuli.*

Vooglaid, Ü. 1999. *Lastekodu kui kasvukeskkond. Tallinn: SOS lasteküla Eesti Ühing.*

Youth Employment. World Youth Report 2003. Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York.

Гайков, В.Т., Ковалев, Л.Ф., Курбатов, В.И. 1998. *Социальная работа. Москва.*

Ежов И.В. 1997. *Проблемы личностного развития воспитанников интернатных учреждений и пути их разрешения. <http://www.tula.net/tgpu/Bschool/Problems/problems2.htm> 01.03.2011.*

Avaldamata allikad:

Andrejeva, V. 2005. *Lastekodust elluastumine ja tugiisikud. Diplomitöö. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Seminar.*

Kuningas, A. 2003. *Lastekodulaste elluastumisest ja sotsiaaltöö võimalustest nende toetamisel Ida-Virumaal. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Pedagoogikakool.*

Soova, K. 2009. *Hoolekandest väljuvate noorte õiguste analüüs. Tallinn: SOS Lasteküla Eesti Ühing.*

Vinogradova, N. 2008. *Lastekodu kasvandike sotsialiseerumine – hariduslik aspekt. Tallinn: Tallinna Pedagoogilise Seminar.*

NOORSOOTÖÖTAJA ENESEARENDAAMINE ELUKESTVA ÕPPEKAUDU

(DIPLOMITÖÖ 2011)

KIRKE KASARI

JUHENDAJA LII LILLEOJA MA

Maailmas toimuvad kiired muutused nõuavad teadmiste pidevat uuendamist. Elukestev õppimine on järjepidev protsess, mille kestel inimene suurendab ja kohandab oma teadmisi ja oskusi ning arendab otsustus- ja tegutsemisvõimet.

Me õpime kogu elu, olgu see siis teadvustatud või teadvustamata õppimine. Kogunevad teadmised-oskused, kujunevad hoiakud ja väärtused, muutuvad meie käitumisviisid ning suhtumised, areneb meie isiksus. Samas on kogu maailmas inimestel haridusest äärmiselt erinev arusaam: mõned räägivad haridusest kui vahendist väärtuste ja veendumuste kujundamisel, teised näevad seda ratsionaalse mõtlemise ja kindlate teadmiste arendajana, kolmandad kirjeldavad haridust professionaalsete oskuste vastuvõtmisena (Leirman 2003).

MITMEMÕÕTMELINE HARIDUS

Tänapäeval toimuvad kiired sotsiaalsed ja kultuurilised muudatused, tehniliste teadmiste uuenemine, mille tulemusel tekib üksikisikutel vajadus arenguga sammu pidada. Õppimine on inimolendite põhivajadus ning nad on eluaegsed õppijad (Jarvis 1998).

Muutunud arusaam õppimisest, õppijatest ja õppimise eesmärkidest, õpetamisviisidest ja -võimalustest on kaasa toonud elukestva ja eluhõlmava õppimise vajaduse (Karm 2007).

Lähtudes Euroopa Liidus kasutusel olevast elukestva õppe definitsioonist, mis on vastu võetud Euroopa Komisjoni ja EL-i liikmesriikide poolt, mõistetakse elukestva õppe all „kõiki elu jooksul ette võetud õppetegevusi, eesmärgiga parandada oma teadmisi, oskusi ja kompetentsi vastavuses iseenda, kodanikkonna, ühiskonna (sotsiaalse sidususe) ja/või tööturu vajadustega ning seda nii formaalsel, mitteformaalsel kui ka informaalset kujul.” (Haridus- ja Teadusministeerium 2005)

Elukestva õppe all mõistetakse õppimist sünnist surmani ja see hõlmab kõiki elu jooksul ette võetud õppetegevusi. Seega sündis elukestva õppe mõiste väitega, et õppimine ei lõppe kooliga, vaid kestab kogu elu, rõhuasetus on õppimisel pärast formaalharidussüsteemis esmase hariduse omandamist ehk täiskasvanute õppimisel (Haridus- ja Teadusministeerium 2005).

Haridusministrid üle Euroopa on juba aastaid tunnustanud elukestva õppe tähtsust. Tunnustusest jääb aga tihti väheks, sest tegelikkuses pole elukestva õppe nimel eriti palju veel saavutatud. Ainult üksikutel Euroopa riikidel on selge ja efektiivne riigisisene strateegia, kuidas haridussüsteemis elukestvat õpet rakendada (Corradi, Evans, Valk 2006). Eesti elukestva õppe strateegia on küll kahjuks tänaseks aegunud, kuid Eesti Koostöö Kogu, Eesti Haridusfoorum ning Haridus- ja Teadusministeerium on edukalt alustanud Eesti Haridusstrateegia 2020 (elukestva õppe strateegia) väljatöötamist. Valmimise tähtaeg on hiljemalt 1. juuli 2011 (Eesti Koostöö Kogu 2011).

Formaalharidus on riiklike õppekavadega fikseeritud, eesmärgiliselt organiseeritud õppetegevus, millel on fikseeritud kestvus ja õppekava, mis on astmete ja hinnete tasandite alusel hierarhiliselt struktureeritud, millel on vastuvõtutingimused ja formaalne registreerimine. Formaalharidust korraldatakse koolitus- ja haridusasutustes ettenähtud mahus ja õppimis/õpetamismaterjale ja -meetodeid kasutades ning sellega kaasneb aktsepteeritud kraadi, diplomi või tunnistuse omistamine (Rajaleidja 2011).

Kõigile lastele koolikohustuse kehtestamine ja selle järgimine Euroopas on tegelikult uus nähtus – see algas kõigest 150 aastat tagasi, mis tähendab, et alles viimasel ajal on kõigil noortel lubatud formaalharidusasutuses õppida. Alates sellest ajast on võimalik jälgida ideed, et kõigil on õigus õppida (Chisholm jt 2006). Edukaid koole iseloomustab eelkõige teadmiste vahendamise side üheaegselt isiksuse arendamise ja sotsiaalse aktiivsuse kujundamisega. See tähendab erinevate kasvatuseesmärkide samaaegset kasutamist ja tunnustamist: suhtlemisvõime, keelelised oskused, loovus, oskus teha meeskonnatööd ja lahendada probleeme (Kuurme, Priimägi 2002).

Selle asemel, et õppida tänaseks ja homseks päevaks, peaksid inimesed õppima aastateks ja isegi kogu eluks. Õppimise tulemused koolis peaksid olema pindlikud, et õpitud saaks tuletada ja rakendada vastavalt olukorrale ning vajadusele. Samuti on oluline, et koolis õpitu annaks inimestele võimaluse kohaneda paremini muutustega ühiskonnas (Simons, Linden, Duffy 2000).

Mitteformaalse hariduse all mõistetakse organiseeritud õppetegevust, mis toimub kindlate õppeprogrammide alusel kindlatele huvirühmadele. Kuigi kursused või õppused toimuvad väljaspool formaalharidussüsteemi, on nad korraldatud formaalsete organisatsioonide poolt. Mitteformaalse hariduse pluss on mitmekülgsus, pakkudes õppimisvõimalusi kõigile, olenemata vanusest, soost ja majanduslikust olukorrast. Mitteformaalse hariduse õppemeetodid on pindlikud ja võimaldavad arvestada inimeste erinevate vajadustega, õppimiskiiruse ja -stiiliga ning pakuvad uusi võimalusi ka neile, keda formaalharidussüsteem mingil põhjusel ei rahulda. Osaledes õppimises vabatahtlikult, on õppijatel kogu protsessis aktiivne roll (Innove 2008). Sellise selgitusega nõustub ka E. Kivinukk (2009), kes väidab, et mitteformaalne haridus on eesmärgistatud ning korrastatud õpiprotsess, kus õppijatel on aktiivne roll, osaledes õppimises vabatahtlikult. Mitteformaalne õppimine on õppetegevus, mis toimub väljaspool formaalhariduse programme. Pidev eneseharimine on vajalik kõigile inimestele, sõltumata nende formaalsest seisundist. On selge, et kogu elanikkonda pole võimalik uuesti koolipinki suunata, seega saab valmisolekut luua vaid mitteformaalse koolitustegevuse kaudu (Eesmaa 2003).

Informaalne haridus hõlmab igasugust õppimist, mis tuleneb igapäevasest tegevusest tööl, perekonnaringis või vabal ajal. Informaalne haridus ei ole struktureeritud, puuduvad otsesed õpiesmärgid, õppematerjalid ja õppekavad (Innove 2006). Eelkõige tähendab informaalne õpe õppimist igapäevaelu situatsioonide kaudu. Tavaliselt ei ole õppija oma tegevust eesmärgistanud, vaid õppimine toimub iseenesest. Iseseisev õppimine annab tulemusi, kuid need ei ole kohe ega otseselt märgatavad ning niisuguse õppimise eest ei anta ka tunnistust ega diplomit nagu formaalõppes. Vahel arvestatakse informaalset õppe hulka ka teadlik enesetäiendamine ja -harimine ning omal käel õppimine (Pöder, Jalak, Rohtla 2009).

Motivatsioonita õppijaid ei ole olemas: kõik õppijad, kui nad just ei viibi teadvuseta olekus, tahavad midagi teha (Biggs, Tang 2008). Õppimiseks peab olema kaalukas motiiv, muidu õppimine ei edene. Üldisemas plaanis on see motiiv kõigil inimestel olemas. Õpitakse selleks, et omandada korralik haridus, saada senisest parem töökoht, olla konkurentsivõimelisem, muuta oma vaba aeg sisukamaks jne. Enamik inimesi usub, et tänu õppimisele muutub nende elu senisest tähendusrikkamaks ja mitmekesisemaks (Bruun, Dombernowsky 1996).

Kaasaegne õpikäsitlus rõhutabki õppima sisemise õpimotivatsiooni olemasolu vajalikkust: õppijal on vajadus ja huvi sihikindlalt õppida, samuti eesmärgid, milleni tahetakse elus jõuda. Need tekitavad suhtumisel õppimisse ning õpingutesse positiivse hoiaku. Hästi motiveeritud õppija oskab ise end käsile võtta ja õppima sundida ka siis, kui raskused ette tulevad (Kadajas 2005).

Olgu tegu sisemise või välimise motivatsiooniga, täiendõppe saamise eesmäärke liigitatakse kuueks oluliseks rühmaks:

- pedagoogilised (erialase kompetentsuse saavutamine, kutseoskuse täiendamine, kaaskutse omandamine, uute elukutsete õppimine jms);
- ühiskondlikud (sotsiaalse kompetentsuse kujundamine tööks kollektiivis);

- tehnilised ja tehnoloogilised (uue tehnika ja tehnoloogia tundmaõppimine, tootmistegevuse planeerimise, organiseerimise ja hindamisoskuste arendamine);
- isiklikud (üldise ja erialase loometegevuse, iseseisva enesetäiendamisoskuse ning kriitilise mõtlemise arendamine);
- majanduslikud (turumajandusele vastava majandusliku mõtlemise arendamine);
- sanitaar-hügieenilised ja ökoloogilised (tervisliku, ohutu ja loodusliku tootmistegevuse organiseerimise oskuste kujundamine) (Kõrvejalg 1996).

Motivatsiooni eriline mõjutaja on ka edu. Eesti tuntud psühholoog Enn Koemets on väitnud, et edu ei soodusta miski rohkem kui edu ise (Leppik 2006).

NOORSOOTÖÖTAJA ELUKESTVA ÕPPE KESKMES

Noorsootõtaja on isik, kes tagab professionaalse juhendamise noorsootöös, loob võimalused ja kaasab noori noorsootöösse. Noorsootõtajal on noorsootöölane haridus, sotsiaaltöölane või pedagoogiline haridus ja ta on saanud noorsootöölase täiendkoolitust (Haridus- ja Teadusministeerium 2006).

Chisholm jt (2006) pööravad tähelepanu sellele, et näiteks Inglismaal peab kvalifitseeritud ja professionaalsel noorsootõtajal olema noorsootöölane kõrgharidus või peab see olema omandamisel. Eesmärk on tagada, et noortega töötavatel inimestel on vajalikud oskused ja pädevused kvaliteetse noorsootöö tegemiseks. Seega tunnustatakse asjaolu, et noorsootõtaja elukutse nõuab oskusi ning igaüks ei saa niisama lihtsalt noorsootõtajaks hakata.

Eestis valmistatakse noorsootöö eriala valdkonnas tegutsevaid spetsialiste ette Tallinna Ülikooli Pedagoogilises Seminaris ja Tartu Ülikooli Narva Kolledžis, huvijuhiloo- ja loovtegevuse õpetaja eriala saab õppida Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias. Noorsootõtaja kutsestandard töötati esimest korda välja juba 2006. aastal ning 2010. aasta aprillis oli noorsootõtajatel esmakordselt võimalus kutset taotleda (Kutse Andmine 2010). Kompetentsuse hindamise positiivse tulemusena väljastatakse noorsootõtajale kutsetunnistus. Noorsootõtaja kutse andja on Eesti Noorsootöö Keskus.

Töö autori hinnangul on 21. sajandil noorsootöö üks olulisi märksõnu muu hulgas rahvusvahelistumine. Ka noorsootöö strateegia 2006–2013 sätestas ühe meetmena nimetatud valdkonnas nii noorte kui ka noorsootöötajate kontaktide soodustamise erinevate rahvusvaheliste programmide kaudu. Et tööjõud, eriti noorsootöötajad, on tänapäeval liikuvad, on väga oluline, et töötajate oskused ja teadmised oleksid võrreldavad ja üheselt mõistetavad nii meil kui ka rahvusvaheliselt. Europass pakub inimestele uue võimaluse oma oskusi ja kvalifikatsiooni paremini väljendada ning teha need kõikjal Euroopas üheselt mõistetavaks. Europass koosneb viiest dokumendist (Europassi CV, Europassi keelepass, Europassi õpirände tunnistus, Europassi kutsetunnistuse lisa ja Europassi diplomilisa). Europass ongi Euroopa Komisjoni poolt loodud selleks, et lihtsustada kodanike liikuvust Euroopa Liidus (Europass 2010).

Noorsootöölane koolitus, täiend- ja ümberõpe on noorsootöö valdkond, mille kaudu omandatakse noorsootöök vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud ning seeläbi soodustatakse noorsootöö arengut ja tulemuslikkust (Haridus- ja Teadusministeerium 2006).

Erialast täiendõpet võib pidada vahest kõige olulisemaks täiendkoolituse valdkonnaks ja enesetäienduse objektiks. See võimaldab parandada töötaja erialaseid teadmisi ja praktilisi oskusi ning kindlustada oma töökoht või saavutada parem ametipositsioon (Krusell 2009). Inimkapitali investeerimise tõhustamiseks tuleb elukestva õppe ühe osana toetada noortega töötavate spetsialistide koolitamist ja nende oskuste pidevat ajakohastamist, ning töö kvaliteedi parandamist – noorsootöötajate tegevuste kvaliteet mõjutab oluliselt seda, missugune saab olema noorte valmisolek tööturul toimetulekuks (Mitteformaalne Õppimine 2010).

UURIMUS

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada noorsootöötajate valmisolek elukestvaks õppeks. Uurimuse meetod oli ankeetimine. Ankeet koosnes 15 küsimusest. Peamiselt kasutati kinniseid küsimusi, kuid oli ka avatud küsimusi. Küsimused jagunesid neljaks ploki. Esimene osa on seotud

Tallinna Ülikooli Pedagoogilises Seminaris¹ õpituga ning kooliga rahule jäämisega. Teine osa keskendub vilistlaste edasiõppimisele, kolmas edasisele töökäigule ja neljas osa täiendkoolituse vajalikkusele nende elus.

Uurimus tehti Google Docsi internetikeskkonnas 2011. aasta jaanuaris, veebruaris ja märtsis. Kokku täitis ankeedi 83 noorsootöö eriala vilistlast, neist mehi 6 ja naise 77. Kontaktide leidmiseks kasutati Pedagoogilise Seminari arhiivi.

Tänapäeva kiirelt arenevas maailmas ei saa elada õppimata. Et elus hakkama saada, peavad inimesel olema kindlad teadmised. Õppida elult, teistelt inimestelt, iseendalt – nii näibki see protsess olevat lõputu ja äärmiselt huvitav.

Uurimustulemustest selgus, et valdav enamik ankeedile vastanutest on oma seniste õpingutega rahul, mis annab kinnitust, et uurimisobjektiks olev kõrgkool on oma rolli haridussüsteemis edukalt täitnud. Rahulolu kõrgkooliga väljendati peamiselt seoses kooli pakutavate mitmekülsete praktikatega, laia ainetega valiku ja hea tasemega õppejõududega. Küsitluses osalejad, kes vastasid *jään rahule*, põhjendasid oma vastust järgmiselt:

„Jään rahule, kuna omandasin uusi teadmisi ning palju vajalikku seonduvalt noorsootööga, nii teooria kui ka praktilise poole pealt.“

„Jään rahule, sest õppetöö oli mitmekülgne ja väga palju sai praktikat, mis andis hilisemas töös palju juurde. Ja samuti meeldis loenguplaan, tihti oli võimalusel loengud sobitatud mitmele päevale, aga näiteks reede jäi vabaks. See polnud küll tihti nii, aga kaugelt sõitjatele olid ka need korrad väga teretulnud.“

„Globaliseerivas ühiskonnas on oluline õppida multikultuurset noorsootööd süvendatult, et tekiks võrdlusmoment töös noortega teiste riikide kogemuste näol.“

Hea näitaja on ka see, et üle poolte vastanutest saavad veel nüüdki, aastaid pärast kooli lõpetamist, iga päev õpitut rakendada. See näitab autori hinnangul õpingute kõrget kvaliteeti.

---

1 Uurimuse hetkel veel Tallinna Pedagoogiline Seminar (toimetaja märkus)

Uurimistulemustest selgus, et 89% ankeedile vastanutest ei ole enam edasi õppinud, ehk nad ei ole formaalharidussüsteemis pakutavat täiel määral ära kasutanud. Ainult 11% vastanutest on neid võimalusi kasutanud, kas siis magistriõppes või uuesti bakalaureuseõppesse suundudes.

Sellel, et nii vähesed ankeedile vastanud edasi õppinud on, võib olla mitmeid põhjuseid, üks nendest võib olla ka J. Delorsi välja pakutud probleem. Nimelt süüdistatakse formaalset haridussüsteemi sageli isiku eneseteostuse nurjamises, sest see surub kõik noored ühte ja samasse kultuurilisse ja intellektuaalsesse vormi, arvestamata individuaalsete annete mitmekesisust (Delors 1996). Teisalt võib olla tegu tiheda konkurentsiga magistriõppes, hea töökohta olemasoluga, motivatsioonipuudusega jne. Samas kümnendik vastajatest, kes ei ole edasi õppinud, väljendas soovi seda edaspidi siiski teha. Kaheldi mitme erineva valdkonna vahel, näiteks eripedagoogika, psühholoogia, kehakultuur, nõustaja ning sotsiaalpedagoogika ja lastekaitse.

On hea tõdeda, et Eestis on noorsootöötajaks võimalik õppida juba 1992. aastast, seda nii päeva- kui ka kaugõppes. Hea märk on veel see, et väga paljud kooli lõpetanud leiavad noorsootöö erialal tööd. Nimelt selgus uurimustulemustest, et 53% ankeedile vastanutest töötab mõnes noorsootöö valdkonnas. Kõige enam on nende seas noortekeskuses töötavaid noorsootöötajaid ja koolis töötavaid huvijuhte. Samas on kahju tõdeda, et need vastajad, kes antud hetkel noorsootöö erialal ei tööta, ei tee seda peamiselt väikeste palgade tõttu.

Noorsootöötajatele esitatakse suuri nõudmisi ja sellel ametil töötav inimene on kohustatud end pidevalt täiendama, sest kõik, mis on ühiskonnas uus ja huvitav, haarab eelkõige ka noori. Uurimistulemustest selgus, et 92% ankeedile vastanutest pidasid pidevat enesetäiendamist väga oluliseks. Põhjendustest selgus, et noorsootööga tegelevad inimesed on kursis sellega, mis on elukestev õppimine ja kui oluline see antud erialal on. Samuti on meeldiv tõdeda, et umbes kolmveerand vastanutest täiendab end pidevalt ja osaleb koolitustel. Noorsootöö valdkonnas töötavad vastajad olid peamiselt osalenud tööalastel koolitustel ja palju kasutanud ära võimalust osaleda programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames korraldatavatel

tasuta koolitustel, mille teemade ring oli lai. Paar vastajat oli osalenud ka rahvusvahelisel noorsootöö koolitusel. Isikud, kes hetkel noorsootöö valdkonnas ei tööta, läbivad peamiselt keelte- ja meeskonnatöö koolitusi. On ka erandeid, näiteks koolitatakse end põhitöö kõrvalt võrkpallitreeneriks, õpitakse avalikult esinema jms.

Et saada täielikku ülevaadet täiendkoolitustel osalemisest, küsis autor lisaküsimusena, kas vastajad osalevad koolitustel omal initsiatiivil, töökoha nõudmisel või muudel põhjustel. 64% vastanutest osales koolitustel omal initsiatiivil, 11% töökoha nõudmisel ja 25% muudel põhjustel. Muud põhjused olid kas mõlema eelneva variandi kooslus või see, et vastanu pole üldse täiendkoolitustel osalenud. Siiski on hea tõdeda, et kõvasti üle poolte vastanutest on osalenud koolitustel omal initsiatiivil ning koolitatakse end kohusetundlikult ja hea meelega. Enesearendamine on väga oluline ja seda eriti noorsootöö erialal, sest noored ja nende vajadused muutuvad pidevalt. Võib tõdeda, et 92% vastanutest peavad pidevat enesetäiendamist väga oluliseks ning ligi kolmveerand vastajatest on ennast täiendanud ka täiendkoolitustel. Uurimuses osalenud käivad mitmesugustel koolitustel ja seda omal initsiatiivil.

Tänapäeva võimalused enesetäiendamiseks ja -arendamiseks on suuremad kui kunagi varem. Vajalikke oskusi, et sotsialiseeruda, olla informeeritud ja aktiivne kodanik, saadakse täiendusõppest, vabatahtlikuna tegutsedes, oma kätega asju tehes jne (Eesti Noorsootöö Keskus 2011).

KOKKUVÕTE

Elukestev õppimine on kogu elu jooksul ette võetud õppetegevus. Seega võib väita, et elukestval õppel on täita tähtis roll inimese igakülgse arengus. Elukestev õppimine hõlmab nii formaalset õpet, mis on hierarhiliselt struktureeritud ja ajaliselt paika pandud haridussüsteem, mitteformaalset õpet, mis oma pandliku ja mitmekesise sisu poolest on kättesaadav väga paljudele, kui ka informaalset õpet, mis kasvab välja peamiselt tööst ja igapäevaelu tegevustest. Elukestva õppe seisukohalt on väga oluline ka

motivatsioon, eelkõige õpimotivatsioon, sest õppimiseks peab olema alati kaalukas motiiv, muidu see ei edene. Noorsootöötaja töö eesmärk on luua noortele tingimused arendavaks tegevuseks, seda olulisem on, et töötaja antud erialal end pidevalt täiendaks. Tänapäeval on võimalused elukestvaks õppeks ehk enesetäiendamiseks ja -arendamiseks soodsamad kui kunagi varem. Et olla edukas, peab inimene ühiskonnas toimuvate muutustega pidevalt sammu pidama, seda võimaldab ja tagab just elukestev õppimine.

Valdav enamik noorsootöö eriala vilistlastest jäid õpingutega Tallinna Ülikooli Pedagoogilises Seminaris üldjoontes rahule. Kiideti praktikate olemasolu ja mitmekesisust, õppejõudusid ning ainete valikut. Olgugi, et edasiõppinuid oli ankeedile vastanute seast vaid umbes kümnendik, suhtuti oma senistesse õpingutesse enamasti positiivselt. Edasiõppinute väikest protsenti võib põhjustada tihe konkurents magistriõppes, hea töökoha olemasolu või näiteks motivatsioonipuudus. Samas plaanib ligi kümnendik vastanutest lähitulevikus oma õpinguid ikkagi jätkata.

Uurimistulemustest selgus, et üle poolte ankeedile vastanutest töötab mõnes noorsootöö valdkonnas. Paljud on leidnud endale ihaldatud töö noorsootöö erialal ning enamasti ollakse praeguse tööga rahul. Hea on, et hetkel noorsootööst eemal olevad isikud tunnevad, et tulevikus üritavad nad end siiski rohkem noorsootööga siduda. Kurb tõsiasi on see, et üks peamine põhjus, miks paljud noorsootöö eriala lõpetanud antud alal ei tööta, on noorsootöö valdkonnas kehtivad palgad. See on koht, mille üle tuleks mõelda ja ka järjekindlalt tegutseda.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuna noorsootöös saadud pädevused ja kogemused toetavad noorte enesearengut ning edasist sotsiaalset ja tööalast integratsiooni ühiskonda, on oluline, et noorsootöötaja kui noorte arengu toetaja end pidevalt arendab.

KASUTATUD ALLIKAD

Biggs, J.; Tang, C. 2008. *Õppimist väärtustav õpetamine ülikoolis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Bruun, B.; Dombernowsky, S. 1996. *Õpi õppima*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium.

Chisholm, L. jt 2006. *Väärtuste kasvamine*. Tallinn: Guttenberg.

Corradi, C.; Evans, N.; Valk, Aune 2006. *Recognising Experiential Learning*. Tartu: Tartu University Press.

Delors, J. 1996. *Õppimine – varjatud varandus*. Tallinn: UNESCO.

Eesmaa, I. 2003. *Täiskasvanukoolituse tahud*. Tartu: Eesti Vabariigi Haridusliit.

Eesti Koostöö Kogu 2011. *Partnerlus Eesti pikaajalise haridusstrateegia koostamiseks*. <http://kogu.ee/projekt-partnerlus/> (20.04.2011).

Eesti Noorsootöö Keskus 2011. *Juhend taotlejale*.

http://www.entk.ee/sites/default/files/Taotleja%20juhend_2011.pdf (21.04.2011).

Haridus- ja Teadusministeerium 2005. *Elukestva õppe strateegia 2005–2008*. <http://www.hm.ee/index.php?03236> (15.04.2011).

Europass. <http://www.eures.ee/europass> (15.04.2010).

Haridus- ja Teadusministeerium 2006. *Noorsootöö strateegia 2006–2013*. Tartu.

Innove 2006 = *Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove 2006. Koolist tööle, haridus ja tööturg 2006*. Tallinn: Baltic Print & Banners.

Innove 2008 = *Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove 2008. Koolist tööle, haridus ja tööturg 2007*. Tallinn: Baltic Print & Banners.

Jarvis, P. 1998. *Täiskasvanuharidus & pidevõpe. Teooria ja praktika*. Tallinn: SE&JS.

Kadajas, H. M. 2005. *Õppima õppimine ja õppima õpetamine*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Karm, M. 2007. *Eesti täiskasvanukoolitajate professionaalsuse kujunemise võimalused*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Kivinukk, E. 2009. <http://www.mitteformaalne.ee/index.php?id=45> (20.12.2009).

Krusell, S. 2009. *Täiskasvanute koolitus*. Tallinn: Statistikaamet.

Kuurme, T.; Priimägi, S. 2002. *Competing for the future: Education in contemporary societies*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Kõrvejalg, A. 1996. *Õppimise psühholoogia ja metoodika*. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia Kirjastus.

Leirman, W. 2003. *Neli hariduskultuuri*. Tallinn: Eesti Vabaharidusliit.

Leppik, P. 2006. *Õppimine on tõesti huvitav*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mitteformaalne Õppimine 2010. Noorsootöö kvaliteedi arendamine. <http://www.mitteformaalne.ee/index.php?mid=2> (13.04.2010).

Pöder, K.; Jalak, A.; Rohtla, R. 2009. *Täiskasvanute koolitus*. Tallinn: Statistikaamet.

Rajaleidja 2011. *Haridus*. http://www.rajaleidja.ee/index.php?id=98721&parent_id=98708 (21.04.2011).

Simons, R. J.; Linden, J.; Duffy, T. 2000. *New learning*. London: Kluwer Academic Publisher.

UUT MOODI

AKA DEE MI LINE

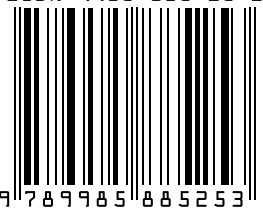

TALLINNA ÜLIKOOL
Pedagoogiline
Seminar

NOORSOOTÖÖ
ARENDESKESKUS

Jälgi meid ka FACEBOOKIS: www.facebook.com/noorsootoo

ISBN 9985-885-25-2

9 789985 885253